

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ

ANTROPOLOGIE

MOTIVY A BARIÉRY SENIORŮ VE VZDĚLÁVÁNÍ
NA UNIVERZITĚ TŘETÍHO VĚKU

Magisterská diplomová práce

Obor studia: Andragogika

Autor: Bc. Martina Vavrečková

Vedoucí práce: Mgr. Hana Bartoňková, Ph.D.

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci s názvem *Motivy a bariéry seniorů ve vzdělávání na univerzitě třetího věku* vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne

Bc. Martina Vavrečková

Podpis.....

Ráda bych vyjádřila poděkování paní Mgr. Haně Bartoňkové, Ph.D. za její cenné rady a trpělivost při vedení této diplomové práce. Děkuji Slezské univerzitě v Opavě a všem zúčastněným za možnost spolupráce. Děkuji také své rodině a přátelům za jejich podporu a lásku.

Anotace

Jméno a příjmení	Bc. Martina Vavrečková
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	Andragogika
Obor obhajoby práce:	Andragogika
Vedoucí práce:	Mgr. Hana Bartoňková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Motivy a bariéry seniorů ve vzdělávání na univerzitě třetího věku
Anotace práce:	<p>Diplomová práce se zabývá motivy a bariérami seniorů ve vzdělávání na univerzitě třetího věku, a to konkrétně při Slezské univerzitě v Opavě. Cílem práce je popsat motivy seniorů ke vzdělávání na U3V a popsat vztah mezi motivací seniorů vzdělávat se a jejich bariérami či limity ve vzdělávání. Teoretická část se věnuje objasnění základních pojmů týkajících se celoživotního vzdělávání s ohledem na seniory a na popis edukačních aktivit, které jsou seniorům poskytovány ve městě Opava. Pro úvod do problematiky byla v rámci předvýzkumu použita metoda rozhovoru, výzkumné šetření se realizovalo pomocí dotazníkové metody. Výsledky dotazníkového šetření ukazují, že účastníci kurzů U3V jsou bez ohledu na osobnostní charakteristiky velmi motivováni ke vzdělávání a nepotýkají se s limity či bariérami, které by jim znemožňovaly účastnit se univerzitního vzdělávání. V závěru práce bylo doporučeno na základě výzkumného šetření namotivovat další seniory ke vzdělávání na univerzitě třetího věku otevřením nových zajímavých kurzů.</p>

Klíčová slova:	Vzdělávání, senior, životní styl, Slezská univerzita, motivy, limity a bariéry
Title of Thesis:	Motives and barriers in seniors in education at the University of the Third Age.
Annotation:	The diploma thesis deals with motives and barriers of seniors in education at the University of the Third Age, at Silesian University in Opava. The aim of the thesis is to describe the motives for senior education at U3V and to describe the relationship between the motivation of seniors to educate themselves and the limits or barriers. The theoretical part is devoted to explanation of basic concepts related to lifelong learning with respect to seniors and to the description of educational activities that are provided to seniors in Opava. Questional surveyis answer to that participants of U3V courses are, based on their personal characteristics, highly motivated to education and do not face any limits or barriers that would prevent them from attending university education. At the end of the work it was recommended to motivate other seniors to education at the University of the Third Age by opening new interesting courses.
Keywords:	Education, senior, lifestyle, Silesian University, motives, limits and barriers
Názvy příloh vázaných v práci:	Příloha č. 1: Vzor žádosti Příloha č. 2: Souhlas statutárního orgánu Příloha č. 3: Seznam kurzů U3V v akademickém roce 2019/ 2020 Příloha číslo 4: Shrnutí rozhovorů v rámci předvýzkumu Příloha č. 5: Dotazník v rámci předvýzkumu Příloha č. 6: Dotazník pro studenty U3V Slezské univerzity
Počet literatury a zdrojů:	48
Rozsah práce:	127 107 znaků s mezerami, 78 s.

Obsah

Úvod	7
1. Vzdělávání a stáří	9
1.1 Celoživotní vzdělávání	9
1.2 Období stáří	13
1.3 Gerontagogika	16
2. Edukace seniorů v Opavě	21
2.1 Okres Opava	21
2.2 Životní styl a volný čas seniorů	23
2.3 Edukační příležitosti seniorů	26
2.4 Univerzita třetího věku.....	31
3. Vztah seniorů ke vzdělávání na U3V	36
3.1. Důvody účastníků ke vzdělávání a jejich motivace	36
3.2 Bariéry a limity ve vzdělávání seniorů.....	39
3.2 Cíle vzdělávání.....	41
4. Empirická část	44
4.2 Stanovení výzkumných otázek a hypotéz	44
4.2 Operacionalizace	47
4.3 Pilotáž a předvýzkum.....	55
4.4 Realizace sběru dat.....	58
4.5 Interpretace dosažených výsledků	61
4.6 Diskuse výsledků	73
Závěr	77
Literatura a zdroje	79
Seznam zkratk	83
Seznam grafů a tabulek	84
Seznam příloh	85

Úvod

Stárnutí populace se stává stále více diskutovanějším tématem, které se týká každého z nás napříč celým světem. Předpokladem je, že v roce 2050 bude v České republice žít víc jak půl milionu občanů, kteří budou mít nad 85 let. Tato změna demografické situace se promítne do všech oblastí společenského života. Pokud se státy důkladně nezaměří na stárnoucí populaci, bude to znamenat pro společnost stále větší ekonomickou zátěž. Důležité však také je, aby se sami senioři udržovali v co nejlepší kondici, a to z důvodu, aby žili plnohodnotný život a byli, zejména pak mladšími generacemi, zcela respektováni. Idea aktivního stárnutí byly shrnutá prvně Organizací spojených národů pro seniory do pěti zásad – nezávislost, účast na životě společnosti, důstojnost, péče, seberealizace (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 11-12).

Generace dnešních seniorů má stále větší zájem prožít každý den naplno a využít všech možností, které se jim naskytují. Pro seniory existuje spousta edukačních příležitostí pod záštitou univerzit třetího věku, klubů důchodců či knihoven. Důležité však je odbourat u některých předsudky a obavy ze vzdělávání či seberealizace a motivovat je k tomu, aby se nebáli žít stále svůj život naplno.

Cílem předložené diplomové práce je popsat motivy seniorů ke vzdělávání na univerzitě třetího věku při Slezské univerzitě v Opavě a popsat vztah mezi motivací seniorů vzdělávat se a jejich bariérami či limity ve vzdělávání. Práce je segmentována do čtyř kapitol, které odkrývají podstatu a důležitost sledované problematiky. První kapitola diplomové práce je věnována vzdělávání a stáří, tudíž objasňuje základní pojmy stáří, senior, celoživotní vzdělávání, gerontagogika. Druhá kapitola se zaměřuje na edukaci seniorů v rámci Opavy. Dále se zaměřuje na životní styl a volný

čas, což je důležité téma zejména pro mladší generace, které by si měly uvědomit, že to, jaké bude stáří, závisí mimo jiné na životním stylu, který je nutno správně nastavit již v mládí. Třetí kapitola pojednává o tématu týkajícího se motivů, bariér či limitů a cílů vzdělávání. Kapitola čtvrtá je věnována empirické části, ve které je popsána metoda rozhovoru, jakožto součást předvýzkumu. Dále se pojednává o metodě dotazníkové šetření, jež je metoda, kterou se hledají odpovědi na výzkumné otázky. Součástí kapitoly je interpretace výsledků výzkumu. Závěr diplomové práce je obohacený o diskusi, která pojednává o velmi zajímavých námětech, čím motivovat seniory k tomu, aby zůstali aktivními a prožívali svůj volný čas efektivně a smysluplně v rámci vzdělávání na univerzitě třetího věku.

Informace o motivech a bariérách seniorů vzdělávajících se na univerzitě třetího věku při Slezské univerzitě v Opavě nejsou zpracovány, tudíž byl výzkum v rámci diplomové práce stavěný od základů dle informací získaných prostřednictvím zvolené metody, a to z důvodu, aby bylo dosaženo co nejobektivnějších výsledků výzkumu.

Bylo by obrovským přínosem, pokud by tato diplomová práce obohatila vzdělávání v rámci univerzity třetího věku nebo by v některých samotných seniorech probudila touhu aktivně prožívat nadále svůj život, který jim může ještě spoustu nabídnout. Lidé napříč generacemi by si měli uvědomit, že stáří není pouze o problémech spojených s věkem, ale také o možnostech zapojit se do společenských aktivit, a to zejména prostřednictvím aktivit edukačních. Život by se měl žít naplno v každém věku.

1. Vzdělávání a stáří

„Každý, kdo se přestane učit, je starý, ať je mu dvacet nebo osmdesát.

Každý, kdo se stále učí, zůstává mladý.“

(Henry Ford)

V rámci první kapitoly je považováno za nutné vysvětlit pojmy, které úzce souvisí s cílem práce „popsat motivy seniorů ke vzdělávání na univerzitě třetího věku a popsat vztah mezi motivací seniorů vzdělávat se a jejich bariérami či limity ve vzdělávání“.

Jelikož se celá práce vztahuje k cílové skupině lidí v postproduktivním věku, je začátek práce věnovaný pojmům stáří, jenž souvisí s dalšími pojmy jako je stárnutí či senior. Dále se plynule navazuje na vymezení vědního oboru gerontagogiky, jehož pochopení a ukotvení je základem této práce. Avšak úplný začátek je věnovaný objasnění celoživotního vzdělávání, jakožto páteře veškerého vzdělávání, se kterým se můžeme setkat v průběhu celého života.

1.1 Celoživotní vzdělávání

První kapitola je věnována objasnění významu celoživotního vzdělávání představující nepřetržitý proces, který prolíná různé formy učení v průběhu celého života. V literatuře se lze setkat s různými termíny, které se částečně svou podstatou shodují, avšak neznamenaají to samé. Z toho důvodu je nejdříve vysvětlený rozdíl mezi pojmy vzdělávání a učení.

Jak uvádí Průcha a Veteška (2014, s. 60), v současnosti se preferuje používat spíše pojem celoživotní učení. Je to z důvodu, že zodpovědnost za získávání a rozvíjení schopností a dovedností, znalostí a kompetencí má každý sám za sebe. V případě, že se vychází z Palána (2002, s. 28), lze pojem celoživotního

učení chápat jako celek pojící vzdělávání v rámci vzdělávacího systému i mimo něj. Na základě tohoto pojetí je umožněno získat stejné kvalifikace a kompetence různými způsoby, přecházet mezi vzděláváním a zaměstnáním, a to kdykoliv v průběhu celého života.

Z uvedeného vyplývá, že termín celoživotní učení představuje veškerý souhrn všech vzdělávacích a rozvojových aktivit v průběhu od předškolního věku až do období stáří. Člověk se neustále něčemu učí, ač kvůli svým vlastním potřebám, tak v reakci na vývojové změny a měnící se společenské situace (MŠMT ČR, 2007).

Protože je učení však otázkou časového rozmezí, byl zaveden ještě další pojem „všeživotní učení“ neboli life-wide learning, jenž se týká veškerého vzdělávání v průběhu celého života člověka. Struktura všeživotního učení je definována v memorandu o celoživotním učení (2002) a zpravidla se člení do tří kategorií. Velmi stručně pro ucelení práce se tedy celoživotní vzdělávání dělí dle Andragogického slovníku od Průchy a Vetešky (2014, s. 114) na **formální vzdělávání**, jenž je realizováno ve vzdělávacích institucích a jehož cíle i obsah jsou dány legislativně. Po splnění všech podmínek a ukončení vzdělávání na základní, střední či vysoké škole se účastníkům uděluje certifikát či osvědčení (Průcha, Veteška, 2014, s. 114). Na základě poznatků z Andragogického slovníku, se lze vzdělávat také vzděláváním **neformálním**, které zahrnuje všechny vzdělávací aktivity, jež stojí mimo školský systém. Výstupem tohoto vzdělávání se nezvyšuje stupeň vzdělání. Dále se dělí na další profesní, zájmové a občanské vzdělávání dospělých. Hlavním přínosem je zejména zlepšení kvality života a kultivace osobnosti. (Průcha, Veteška, 2014, s. 193). Třetí typ, díky kterému lze získávat vědomosti, osvojovat si dovednosti či postoje z každodenních zkušeností, se nazývá **informální učení**. Narozdíl od formálního a neformálního vzdělávání je zcela

neorganizované a dochází při něm k nesystematickému získávání nových informací a k sebevzdělávání. K takovému vzdělávání dochází například při sledování jazykových kurzů v televizi, četbou novin či odborné literatury (MŠMT, 2007, s. 9-10).

Pro potřeby této práce je vzhledem k tématu týkajícího se vzdělávání na univerzitě třetího věku převážně používaný pojem „celoživotní vzdělávání“. Přesné pojetí celoživotního vzdělávání lze také nalézt v rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady EU č. 1720/2006/ES ze dne 15. listopadu 2006, které je definováno jako *„veškeré všeobecné vzdělávání, odborné vzdělávání a odborná příprava, neformální vzdělávání a informální učení v průběhu života, jejichž výsledkem je zdokonalení znalostí, dovedností a schopností v osobní, občanské, sociální nebo se zaměstnáním související perspektivě. Zahrnuje poskytování poradenských služeb.“*

V této práci jsou představeny některé charakteristiky, jenž vysvětlují pojem celoživotní vzdělávání. Skalka (1989, s. 80) vymezuje celoživotní vzdělávání jako možnost obnovy a doplnění dříve osvojených znalostí a dovedností, ale také jako umožnění rozšiřování duševního obzoru a kulturní úrovně, rozvíjení schopností a pozitivních osobních vlastností. V případě, že se odkážeme na Andragogický slovník, představuje celoživotní vzdělávání nepřetržitý proces podněcující získání všech vědomostí, dovedností, postojů a hodnot, které jsou potřeba pro daného člověka v průběhu života, ale také k jejich sebevědomému využívání s uspokojením ve všech rolích, situacích či prostředích. (Průcha, Veteška, 2014, s. 60). Bočková (2002, s. 11) vyzdvihuje, že se přechází od formálního vzdělávání na školách, které je časově a obsahově omezené, ke vzdělávání otevřenému, jehož principem je dávat šanci doplňovat, rozšiřovat a prohlubovat vzdělání v průběhu celého života podle svých vlastních potřeb a zájmů.

Dle Šeráka (2009, s. 13) se tato koncepce stává nutností, nikdy nekončícím procesem a základním elementem života v celé současné společnosti. Dle vymezení Bočkové (2002, s. 11) je celoživotní vzdělávání založeno na potřebě neustálé kultivace člověka a jeho rozvoje a svou demokratickou podstatou umožňuje přístup ke vzdělávání kterémukoliv jedinci v kterémkoliv období života, tudíž i seniorům, kteří jsou předmětem této práce.

V návaznosti na následující kapitoly je důležité si uvědomit, že cílem vzdělávání v průběhu celého života je v dnešní době naučit lidi stárnout a každému klást na srdce, aby se ještě před odchodem do důchodu připravovali na stáří a nepřestali věnovat pozornost důležitosti vzdělávání. Právě to může pomoci každému z nás neztratit se v dynamické společnosti založené na vědění. Důležité je ztotožnit se s myšlenkou aktivního stárnutí (Rabušicová, Rabušic, 2008, s. 273-274).

Z uvedeného vyplývá, že v rámci celoživotního vzdělávání se také jedna důležitá oblast zaměřuje na vzdělávání seniorů. Ve společnosti, kde průměrná délka života neustále roste, není celoživotní vzdělávání už pouhý slogan, ale způsob života. Vzdělávání by ani v důchodcovském věku nemělo být tabu, ale naopak by se mělo jednat o ideální způsob, jak trávit svůj volný čas (Dian-Fu Chang, 2011, s. 575).

Avšak v životě seniora se nejedná pouze o vzdělávání prostřednictvím institucí, ale také o neformální vzdělávání, kurzy na obnovu či prohloubení znalostí a dovedností, rozvoj osobnosti či seberealizaci. V takovém případě se jedná například o kurzy cizích jazyků, trénování paměti nebo kurzy počítačové gramotnosti. Faktem je, že takovéto kurzy jsou dnes již součástí univerzit třetího věku, tudíž bychom mohli mluvit o formálním vzdělávání seniorů. Avšak pokud se senioři vzdělávají, zároveň dochází také k výchově,

k formování hodnot či postojů. Proto se považuje ještě za přesnější používat pojem edukace seniorů (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 35-36). Vzhledem k těmto faktům je v předložené diplomové práci využíváno pojmů vzdělávání i edukace seniorů, a to v závislosti na kontextu daného tématu.

1.2 Období stáří

Stárnutí populace postihuje v současnosti všechny vyspělé země a předpokládaný vývoj demografické struktury obyvatelstva se neliší od ostatních zemí ani v případě České republiky. V dnešní době však senioři projevují mnohem více aktivity, než bylo zvykem dříve. Na základě tvrzení Šeráka (2009, s. 185 - 188) lze říci, že důvodem, proč se velmi různorodě rozšiřují nabídky vzdělávacích příležitostí určených staršímu obyvatelstvu, je právě stárnutí populace.

Obdobím stáří je v předložené práci zabýváno z toho důvodu, jelikož objektem celé práce jsou senioři. Tudiž tato kapitola souvisí s cílem práce, který si klade za úkol popsat motivy seniorů ke vzdělávání na univerzitě třetího věku. S edukací seniorů a jejich motivy se vzdělávat souvisí fakt, že zatímco se prodlužuje průměrný věk a lidé žijí podstatně déle, počet mladších generací roste výrazně pomaleji (Formosa, 2019, s. 45). V této práci je seniorem myšlený každý člověk, který již pobírá starobní důchod, a to bez ohledu na jeho věk. Toto objasnění, kdo je senior, vychází z knihy Edukace seniorů od Špatenkové a Smékalové (2015, s. 47), které se vysvětlením pojmu senior důkladně zabývají. I přesto, že není pojem v legislativě České republiky jasně vysvětlený, a dokonce může být zavádějící, je pro tuto práci nejvíce vyhovující. Avšak pro srovnání tohoto vymezení například Ministerstvo práce a sociálních věcí považuje za seniora či seniorku osobu starší 60 let, což je zároveň průměrná hranice přiznání starobního důchodu v ČR. Každý autor však vnímá hranice, které vystihují pojem senior trochu jinak. V některých

případech se například považuje za mezník definující seniorské obyvatelstvo až od 65 let, a to z důvodu dostupnosti veškerých dat o této skupině (Strategie přípravy na stárnutí společnosti, 2019, s. 2-3). Dle publikace Špatenkové a Smékalové (2015, s. 47) lze tvrdit, že i když nelze jednoduše vymezit statistickou definici seniora, je pro tuto práci dostačující vysvětlení, že senior je synonymum pro člověka pobírající starobní důchod.

Obtížné je také charakterizovat stáří, jelikož každý autor vymezuje věkové hranice z jiného pohledu, tudíž existuje několik definic týkajících se stárnutí a stáří, avšak žádná z nich není zcela vystihující. V literatuře se lze setkat s mnohými definicemi, avšak pro základní představu jsou v této práci předloženy jen ty nejčastěji používané. Benešová (2014, s. 24) dle Mlýnkové (2011) uvádí, že proces stárnutí probíhá u každého jedince v různou dobu a vyvíjí se individuálním tempem, přičemž v tkáních a orgánech probíhají degenerativní změny tvaru a funkcí buněk. Rychlost stárnutí je jednak dána geneticky a jednak zvoleným životním stylem (Benešová, 2014, s. 24).

Příbyl (2015, s. 9) definuje, že *„pod pojmem stárnutí se zpravidla rozumí souhrn změn ve struktuře a funkcích organismu, které podmiňují jeho zvýšenou zranitelnost a pokles schopností a výkonnosti jedince a které kulminují v terminálním stadiu a ve smrti“*. V literatuře se lze setkat s pojmem „aktivní stárnutí“, které je označováno pozitivním a vzestupným přístupem ke stárnutí a starým lidem a založeno na principu solidarity či respektu k jedinečnosti. Cílem je zajištění vysoké kvality v pozdním věku a probourání mezigenerační bariéry (Janiš, Skopalová, 2016, s. 60).

Ministerstvo práce a sociálních věcí (Strategie přípravy na stárnutí společnosti, 2019, s. 2) upozorňuje na to, že stárnutí je fenomén společnosti, jenž vyžaduje změnu chápání toho, kdo je senior a nutnost změnit představy, které o stárnutí máme. Dle Žumárové (2012, s. 15-16) se bude muset společnost s vysokým

počtem lidí v seniorském věku teprve naučit žít. Zejména pak se naučit vnímat stáří pozitivně a začít ho brát s obrovským respektem a úctou, jakožto součást života každého z nás.

Pokud vycházíme z Malíkové (2011, s. 15-16), lze stáří definovat jako zákonitý a dovršující proces vývoje člověka. Mimo to se jedná o celoživotní proces změn vztahující se ke všem obdobím: dětství, mládí a zralosti. Čevela a kol. (2012, s. 19) tvrzení Malíkové potvrzují míněním, že se stáří projevuje funkčními a morfologickými změnami. Každý má však odlišnou individuální rychlost involučních procesů, jelikož stáří je modifikováno mnoha vlivy, jako je prostředí, ve kterém se žije, životní styl, zdravotní stav či vlivy sociálně-ekonomické nebo psychické. Stáří lze tedy označit jako poslední vývojovou etapu lidského života zvanou ontogeneze.

V případě vysvětlení stáří dle Benešové (2014, s. 19) lze odlišovat stáří jak kalendářní, tak biologické či sociální. Výhodou kalendářního neboli chronologického vymezení stáří je jednoznačnost, neboť se počítá ode dne narození. Nevýhodou však může být to, že se jednotnému vymezení můžou někteří jedinci vymykat. Odůvodňuje to tvrzení, že kalendářní vymezení je založené na jednotné periodizaci a nepřihlíží k významným ontogenetickým rozdílům mezi muži a ženami. Mühlpachr (2009, s. 20) doplňuje, že zde platí jednoduché demografické pravidlo hovořící o tom, že čím je obyvatelstvo starší, tím se hranice stáří zvyšuje. I přesto, že se v posledních letech tato hranice zvyšuje, nelze zcela jasně říct, kdy stáří opravdu začíná, jelikož záleží na mnoha dalších aspektech, které toto ovlivňuje. Biologické stáří bylo založeno na základě vzniklých involučních změn. Jednoduše řečeno, by se dalo říci, že se jedná o věk našich orgánů či fyzické kondice (Benešová, 2014, s. 20). Myšleno je tudíž označení přirozených tělesných změn ve stáří. Na základě gerontologického přístupu je zřejmé, že je stáří přirozená součást života. Vymezení sociálního stáří je založeno na změnách týkajících se

životního stylu, změnou rolí či ekonomického zajištění. Pokud se bude zdůrazňovat dle Mühlpachra (2009, s. 19) důležitost myšlenky o zdravém stáří, mohou i skeptici vnímat odchod do důchodu jako novou etapu plnou příležitostí.

Jak uvádí Křivohlavý (2011, s. 23), po odchodu do důchodu nastává čas, kterého má člověk sám pro sebe dostatek. Oprosti stresu a spěchu, jež prožívá většina pracujících lidí, nastává klid, uvolnění a klidnější plynutí. Záleží ale na každém jedinci, zda svůj volný čas kvalitně využije či nikoliv. Vzhledem k veškeré nastudované a použité literatuře, lze souhlasit s myšlenkou, že všichni lidé, tedy i senioři, se potřebují cítit pochopení, užiteční a uznávání. Proto by se ani v důchodcovském věku nemělo zapomínat na naplňování svých plánů a uspokojování každodenních potřeb souvisejících s kvalitou života (Čevela a kol., 2012, s. 33).

Shrnou-li se zásadní fakta z této části, lze s odkazem na Vágnerovou (1999, s. 358) tvrdit, že je i ve stáří důležité zachovávat si smysluplné aktivity posilující uchování dříve získaných schopností a dovedností. Lidem v důchodu se často zužují záliby a zmenšuje motivace něco dělat mimo povinnosti ve své domácnosti. Avšak pravdou je, že *„čím více je člověk aktivní, tím méně chátrá.“*

1.3 Gerontagogika

Z důvodu, že je tato práce zaměřená na edukaci seniorů, konkrétněji pak na motivy či bariéry ve vzdělávání seniorů na U3V, je v této kapitole vymezený výchozí pojem související se vzděláváním ve stáří a ke stáří, jenž se zejména věnuje problematice vzdělávání seniorů a podpoře aktivního životního programu (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 17).

Nauka, která se zabývá cílovou skupinou seniorů, je součástí andragogiky a vystihuje ji několikero podobných pojmů. Teorii o výchově stáří či pro stáří a vzdělávání seniorů můžeme nazvat jako gerontopedagogiku, gerogogiku či gerontagogiku (Palán, 2002, s. 69). V této práci jsou shrnuty základní poznatky pomocí pojmu gerontagogika, jehož definice dle Mühlpachra (2009, s. 11) zní, že se jedná o teoreticko empirickou disciplínu zaměřující se na komplexní pomoc a podporu seniorů při uspokojování potřeb včetně těch vzdělávacích. Zároveň se zaměřuje na výchovnou a vzdělávací práci se seniory, jakožto na přípravnou fázi ke stáří (Veteška, 2016, s. 155).

V užším pojetí slova smyslu se gerontagogika orientuje pouze na edukaci ve stáří. Zaměřuje se tudíž na vzdělávání, aktivizaci či animaci seniorů, jež zprostředkovávají například univerzity třetího věku, akademie třetího věku, kluby seniorů, zájmové a neziskové instituce. Cílem je zejména navýšit jedincovu kvalitu života. Tato specifikace je v této práci důležitá, jelikož vystihuje téma a cíl práce zaměřující se na vzdělávání seniorů na U3V a tudíž je zásadní pro ukotvení následujících kapitol.

Dále se gerontagogika zabývá poradenstvím, životní pomocí, krizovou intervencí, sociálně-právním poradenstvím či patologickými a negativními jevy jako týrání seniorů nebo kriminalita na nich páchaná. V neposlední řadě je gerontagogika spojená se sociální prací, psychologii a prevencí či osvětou (Veteška, 2016, s. 157). Pro vysvětlení s ohledem na téma práce je tedy gerontagogika mezní vědní disciplína stojící mezi andragogikou a gerontologií. Na jedné straně tedy máme andragogiku jakožto vědu o výchově a vzdělávání dospělých, na straně druhé stojí gerontologie jakožto věda o stárnutí a stáří. S tvrzením, že předmětem gerontagogiky je edukace (tzn. výchova a vzdělávání) ve vztahu k seniorskému věku člověka, se vychází z publikace Čornaničové a Petřkové (2004, s. 18-19).

Pro upřesnění je nutnost zaměřit se na to, že „*podstatou je výchova a vzdělávání ke stáří, tj. jak samotná příprava na stáří a stárnutí, tak především intencionální učení se ve stáří s důrazem na funkcionální působení prostřednictvím aktivizace, animace a vzdělávání (edukace)*“ (Veteška, 2016, s. 155). Mimo jiné se vzdělávání seniorů označuje také jako vlastní edukace v seniorském věku, jenž je přímo závislé na smysluplném využití volného času ve stáří. Po uvědomění si všech plusů ve vzdělávání, lze říci, že právě díky vzdělávání mohou senioři pozitivně usměrnit svůj postoj ke stáří a díky aktivnímu stárnutí naplňovat nadále své životní potřeby, jak uvádí Benešová (2014, s. 12).

Definice pro edukaci seniorů existuje více, avšak pro potřeby této práce je vybrána charakteristika dle Vetešky (2016, s. 159), který pod edukaci seniorů zahrnuje:

- veškeré situace, při nichž probíhají edukační procesy, tedy dochází k učení (intencionálnímu či bezděčnému),
- záměrné a cílevědomé formování člověka, jeho vychovávání a vzdělávání (formální, neformální, informální),
- významný prostředek aktivizace jedince,
- součást konceptu a systému celoživotního učení a vzdělávání.

V návaznosti na Mühlpachra (2009, s. 179) lze vyzdvihnout, že vzdělávání pro seniory představuje životní pomoc v době, která poskytuje informace a vědění. Toto tvrzení souvisí opět s cílem práce, který se zaměřuje na motivy seniorů ke vzdělávání. Vzdělávání totiž napomáhá starým lidem v orientaci na rozvoj a osobní růst, což je pro ně velmi důležité z hlediska zařazení do společnosti. Dnešní doba je mnohem víc hektičtější a v rychle se vyvíjejícím světě jsou senioři ohroženi nejen věkem, předsudky o stáří či diskriminací, ale také technologickou neznalostí. V orientaci se v nových technologiích a udržení si všeobecného rozhledu, by mělo seniorské populaci

pomoci vzdělávání prostřednictvím právě gerontagogiky (Mühlpachra, 2009, s. 38).

V případě, že si v Andragogickém slovníku vyhledáme pojem vzdělávání seniorů, lze zjistit, že plní funkci preventivní, anticipační, rehabilitační a posilovací (Průcha, Veteška, 2014, s. 304). V postproduktivním věku se lze vzdělávat třemi odlišnými formami. První formou je **preventivně-edukační** vzdělávání, které je zaměřené na prevenci předčasného či patologického stárnutí. Dále formou **specializované sociálně-edukační** aktivity jež se zaměřují na adaptaci, aktivizaci či uspokojování duchovních potřeb seniorů v rezidenčních zařízeních. Případně **formou institucionalizovanou**, jež je organizována univerzitami třetího věku, akademiemi třetího věku či kluby aktivního stáří (Veteška, 2016, s. 159). Institucionalizovaná forma vzdělávání seniorů je součástí cíle této diplomové práce, a tudíž se k tomuto tématu ještě konkrétněji dostaneme.

V rámci této práce jsou stručně představeny **metody vzdělávání**. Dělení metod existuje více, protože každý autor používá jiné specifikace. Pro srovnání vzhledem k potřebám této práce jsou vybrány následující. Petřková a Čornaničová (2004, s. 71) uvádí, že jsou z pohledu efektivity vzdělávání seniorů významné ty metody, které:

- mají vliv na motivaci účastníků z řad seniorů,
- zajišťují aktivní zájem seniorů,
- respektují osobnost a osobitý styl učení seniorů,
- zajišťují zpětnou vazbu,
- umožňují seniorům čerpat získané poznatky v praxi

(Čornaničová, Petřková, 2004, s. 71).

V případě, že vycházíme z publikace Hladílka (2004, s. 47-48), jedná se o metody motivační, fixační, expoziční, diagnostické a aplikační, které tvoří rámeček vzdělávacího procesu. Dále rozděluje metody dle aktivního přístupu a samostatnosti studujících na sdělovací, problémové, badatelské a výzkumné. Celý jeho koncept vzdělávacích metod je završen rozdělením na metody slovní, názorně-demonstrační a praktické. Pokud by se výše uvedené metody dle Hladíla porovnaly s metodami dle Špatenkové a Smékalové (2015, s. 125), bylo by zřejmé, že tato mínění spolu korespondují. Špatenková a Smékalová rozlišují v nejobecnějším pojetí tři skupiny metod. První skupina je nazvána tradičními metodami, jež se dělí na slovní, názorně-demonstrační a dovednostně-praktické. Druhá skupina se řadí mezi metody aktivizační, které dbají na participaci vzdělávajících se. Třetí, kreativní metody, aktivizují kreativitu člověku.

Z výše uvedeného vyplývá, že se v dnešní době již mnoho složek zaměřuje na seniorskou populaci, a že jen na každém závisí, zda využije té příležitosti rozšířit si svůj obzor v mnoha zajímavých oblastech a zároveň tak zůstat společensky aktivními, což může být z mnoha hledisek pro seniory přínosné, jelikož mohou volný čas vyplnit zajímavým programem.

2. Edukace seniorů v Opavě

Tato kapitola se zaměřuje na genderové a věkové složení obyvatelstva celého Opavska, a to z důvodu vymezení seniorů, kteří jsou v hojném počtu součástí vzdělávání na U3V při Slezské univerzitě. V rámci této kapitoly se dále popisuje význam volného času a životního stylu, protože každý nakládá se svým životem různě a je zřejmé, že to ovlivňuje pohled na to, proč se neustále vzdělávat. Posléze jsou představeny edukační příležitosti, které se opavským seniorům nabízí a celá jedna část je věnována univerzitě třetího věku při Slezské univerzitě, která obohacuje životy mnoha seniorů.

2.1 Okres Opava

Okres Opava se rozkládá mezi pahorkatinou Nízkého Jeseníku a oblastí Hornoslezské nížiny. Svou současnou rozlohou 1 116 km² se stává třetím největším okresem Moravskoslezského kraje. Tvoří jej 77 obcí, které se člení na 149 částí obcí. Sedm z nich má statut města, přičemž nejlidnatější je statutární město Opava (Český statistický úřad, 2019).

Ministerstvo vnitra k 1. 1. 2020 uvedlo, že Opavsko momentálně registruje 101 105 obyvatel. Pokud mám zmínit počet obyvatel přímo ve městě Opava, jedná se o necelých 57 tisíc registrovaných lidí. Přičemž je nutno podotknout, že obyvatel nad 65 let je přes 11 tisíc. Co se týče vzdělání, tak vysokoškolského vzdělání dosáhlo přes 7 tisíc lidí. Nejvyšší počet zastoupení je obyvatel s výučním listem, kterých je přes 16 000 (Kurzy.cz, 2018).

V rámci této kapitoly je považováno za vhodné vyzdvihnout zájem o seniory ze strany Slezské univerzity v Opavě. Nejen že pořádá vzdělávací kurzy pro seniory, čemuž je věnována samostatná kapitola na str. 31-35, ale také nabízí široké veřejnosti studijní obor Edukační péče o seniory. Reaguje tím

na demografické prognózy, potřeby a trendy edukace seniorů v České republice (SLU, 2019).

V zájmu města Opavy je seniorům nad 70 let nebo handicapovaným občanům život zpříjemnit, ale také v mnoha ohledech ulehčit. V Opavě bude fungovat pod záštitou městského dopravního podniku Senior taxi, jenž zájemce přepraví například k lékaři, na hřbitov nebo úřad (Opava-city, 2020). Dále pomocí organizace Charita Opava, která je členem mezinárodního svazku Caritas Internationalis, jsou poskytovány služby určené sociálním, zdravotním a společensky znevýhodněným lidem a zaměstnávají se osoby s problémy na trhu práce. Mezi hlavní činnosti této charity patří mimo jiné zájem o seniory, zdravotní péči a vzdělávání (Charita Opava, 2018).

V neposlední řadě stojí za to zmínit Senior Point, jenž poskytuje různorodé služby seniorům většinou zdarma. Senioři se mohou na tento spolek obrátit v případě zájmu o sociální poradenství či právní poradenství. Dále se v rámci Senior Pointu mohou senioři účastnit přednášek a besed týkajících se například bezpečnosti a prevence či poradenství v oblasti spotřebitelských nákupů. Také Senior Point pořádá pro seniory kurzy, školení, zájezdy, autorská čtení, cvičení jógy či výuku angličtiny nebo počítačové gramotnosti. Například v rámci projektu Zdravé stárnutí proběhlo v Opavě na podporu jemné motoriky pečení cukroví, zdobení perníčku či tvoření věnců (SeniorPoint, 2019).

Z uvedeného vyplývá, že vzhledem k demografickému vývoji roste stále větší zájem zabývat se tím, jak senioři tráví čas a co je vzhledem k jejich věku a dispozicím považováno za efektivní trávení času. Tímto se plynule navazuje na následující kapitolu.

2.2 Životní styl a volný čas seniorů

V rámci této kapitoly se převážně vychází z publikace Janiše a Skopalové, kteří upozorňují na to, že je důležité si určit, jak vnímáme volný čas. Pro vymezení tohoto tématu je zvolena definice Janiše ml. (2011), který říká, že *„volný čas seniorů je takový čas, kdy jsou provozovány zájmové aktivity na základě fyzických, psychických, sociálních a zájmových aspektů jednotlivých osob, které jsou vykonávány mimo čas věnovaný péči o vlastní osobu, domácnost, rodinu a uspokojování základních potřeb jedince v seniorském věku. Jedná se o takové aktivity, které přinášejí radost, zábavu, spokojenost, potěšení a uspokojení“* (Janiš a Skopalová, 2016, s. 17).

Dle Průchy a Vetešky (2014, s. 313-314) se životní styl označuje jako souhrn přivlastněných postojů a hodnot jednotlivce, ale také jako individuální způsob trávení času, pohybu, zájmů či mezilidských vztahů. V případě vymezení životního stylu dle Duffkové, Urbana a Dubského (2008, s. 113-116) je součástí životního stylu jedince také volný čas a způsob jeho trávení, který si sám zvolí. Zejména je však volný čas odvíjen od vnějších faktorů jako je rodinné zázemí či životní podmínky. Mezi další kritéria spadá například dosažené vzdělání, zdravotní stav či zaměstnání. Jedná se totiž o faktory, které budou mít dopad na jedince v seniorském věku.

Tato tematika je také stručně vymezena v předložené práci, jelikož se poznatky o tom, co pro seniora znamená volný čas, jaká může být podoba životního stylu a jak to souvisí se seniory v souvislosti s edukací, považují pro celkové ukotvení této práce za důležité. Otázkou však je, zda životní styl jedince může ovlivňovat pohled na edukaci v seniorském věku a zda se senioři, kteří mají v důchodu více volného času, účastní edukačních aktivit nebo přímo vzdělávání na univerzitě třetího věku, která je předmětem této práce.

Optimistické je, že potřeba poznávání a učení v seniorském věku stoupá, a to z důvodu změny pohledu na seberealizaci a zaměření se na duchovní stránku žití. Důležitou roli ve zkvalitnění života v období stárnutí a stáří hraje zejména podíl na kulturním a společenském životě a přístup k edukačním možnostem, které jsou seniorům v dnešní době ve velké míře nabízené (Čornaničová, Petřková, 2004, s. 42).

Na základě tvrzení autorů Saka a Kolesárové (2012), že se životní styl jedince vyvíjí celý život a jeho podoba odpovídá vždy sociálním pozicím, potřebám a zájmům člověka v dané fázi života (Janiš, Skopalová, 2016, s. 12), lze tvrdit, že v různých etapách života si každý člověk pod pojmem *kvalitně prožít život* představuje něco jiného. Mínusem je, že v seniorském věku je pro člověka mnoho aktivit k udržení kvality života nedostupná, a to zejména ze zdravotního hlediska. Proto také často dochází u seniorů k poklesu životní úrovně a nadbytku volného času.

Řešením, které může člověka v seniorském věku obohatit, je již pestrá nabídka edukačních aktivit nebo vzdělávacích kurzů na univerzitách třetího věku, na což se tato práce zaměřuje v následujících kapitolách z důvodu naplnění cíle práce, přičemž se zejména vychází z poznatků od Čornaničové a Petřkové (2004, s. 29, s. 40).

Dle Říčana (1990, s. 386) můžeme v určitém pohledu považovat stáří za svobodnější než mládí. Důležitým kritériem, které toto tvrzení potvrzuje, je, aby se senior věnoval tomu, co ho obohatí, v čem si najde uplatnění, či co mu přinese radost z poznání nebo z pocitu, že to zvládne. Faktem však je, jak uvádí Kozáková a Müller (2006, s. 19), že pokud se senioři začnou ve svém životě nudit, přímo úměrně se jim začne také horšit nálada a stoupat zájem pouze o diskuse týkající se jejich nemocí. Navíc nedostatek aktivit oslabuje jak fyzické síly, tak ty psychické. Proto je důležité zůstat i důchodcovským

věku nadále aktivní a věnovat se činnostem, které stimulují fyzickou i duševní stránku osobnosti (Kozáková, Müller, 2006, s. 19).

Zajímavostí je, že s růstem počtu seniorů se stále více mluví o pojmu kvalita života. Tím však není myšlena pouze délka dožití, ale především délka dožití ve zdraví. Tudiž v jakém zdravotním stavu prožívají lidé svůj prodlužující věk (MPSV, 2019, s. 6). Žumrová (2012, s. 60) uvádí, že je kvalita života u seniorů ovlivněna mimo jiné trávením volného času. I přesto, že v důchodu mají senioři spoustu volného času a během svých produktivních let se těší, jak tento volný čas naplní, skutečnost se stává často opakem. Někteří totiž zjistí, že vůbec netuší, čím mají volný čas vyplnit.

Z výše uvedeného vyplývá, že by si každý z nás měl najít čas pro své vlastní zájmy a zároveň bychom měli udržovat kvalitní sociální vztahy. Předpokladem totiž je, že lidé obohacující svůj život o nějaké záliby se svými přáteli či rodinou, budou vstup do důchodu prožívat více pozitivněji než ti, kteří se přestanou na svém vlastním životě aktivně podílet (Janiš a Skopalová, 2016, s. 11). Mimo jiné dle Průchy a Vetešky (2014, s. 307) také vzdělávání zájmové je možností, jak naplnit volný čas. Zahrnuje totiž spoustu edukačních aktivit a jen na seniorech záleží, jakou oblast dle osobních zájmů si vyberou. Zájmové vzdělávání vytváří prostor pro kultivaci osobnosti, dotváří osobnost a umožňuje seberealizaci seniorů ve volném čase. Zájmové vzdělávání poskytují jak školy, tak knihovny či muzea. Senioři se mohou zaměřit na jakoukoliv oblast od kulturní výchovy, jazykového vzdělání, technického vzdělání až po zdravotní či pohybovou výchovu.

Janiš a Skopalová (2016, s. 5-6) shrnují výše zmíněné volnočasové aktivity seniorů jako pět základních aktivit. Jako první uvádějí vzdělávací aktivity, dále se věnují pohybovým volnočasovým aktivitám, volnočasovým aktivitám

s rodinou, aktivitám v domácím prostředí a v neposlední řadě společenským volnočasovým aktivitám.

Mezi výhody aktivního stáří dle Bisgena a Kraitchmana (2003, s. 63) patří nejen setkávání s novými lidmi, ale více uvolnění a zábavy nebo i lepší spánek. Kromě toho pravidelná fyzická aktivita může napomáhat k lepšímu fyzickému i duševnímu zdraví, zvyšovat energii, snižovat stres a příznaky úzkosti či deprese, zlepšovat náladu a pocit pohody, zlepšit kvalitu života a zvýšit sebeúctu (Bisgen, Kraitman (2003, s. 63). Důležitá je tato myšlenka proto, že stále více seniorů volí jako svou náplň volného času právě vzdělávání, jenž je základem celé této práce a je důležitým faktorem usnadňující účast seniorů ve společnosti a umožňující těšit se z pozitivního a kvalitně založeného stárnutí. Dle WHO vzdělávání může představovat životní náplň při vstupu do důchodu (Boulton-Lewis, 2012, s. 22). Pozitivní stárnutí umožňuje možnost dosáhnout vyššího věku s nižším rizikem nemoci a udržovat se v dobrém duševním i fyzickém zdraví, což ovlivňuje úroveň kvality života (Kupewicz a kol., 2016, s. 51). Nutno však podotknout, že lidé mohou pohlížet různě na to, co pro ně znamená kvalita života, jelikož tento jev je z pohledu jedince velice individuální a subjektivní (Adamec, Dan, Hašková, 2010, s. 359).

Z výše uvedeného vyplývá, že trávení volného času a životní styl, na kterém si budou lidé již v mládí zakládat, je základní kámen pro pozitivně naladěné stáří.

2.3 Edukační příležitosti seniorů

V rámci této kapitoly se poukazuje na to, že v dnešní době i v České republice již existuje mnoho různých institucí, spolků a nadací, jenž se věnují věkové kategorii seniorů. Mezi nejvýznamnější patří univerzity třetího věku (U3V),

o kterých bude z důvodu zařazení tohoto tématu do cíle práce samostatná celá další kapitola, dále akademie třetího věku (A3V), kluby důchodců a mnoho dalších forem vzdělávání seniorů. (Šerák, 2009, s. 196-201).

V případě odkazu na poznatky Šeráka (2009, s. 131-135), lze tvrdit, že se edukačních příležitostí obecně účastní lidé aktivní, samostatní, kteří již v mládí dosáhli vyššího vzdělání a jsou zvyklí se učit. Dle provedené analýzy mají o univerzity třetího věku zájem spíše ženy, jejichž převaha je až 95 %.

V první řadě je v rámci této práce považováno za důležité rozdělit edukační modely a programy. Například Veteška (2016, s. 160) dle Čornaničové (2011) je dělí podle zaměření na institucionalizované zájmové vzdělávání, kam spadají právě univerzity třetího věku, akademie třetího věku či organizované neformální vzdělávání; občanskou angažovanost založenou na dobrovolnickém mezigeneračním vzdělávání; kulturně – společenské aktivity v denních centrech pro seniory, knihovnách a dalších sociálních zařízeních; biopsychosociální a duchovní podporu v rezidenčních zařízeních.

Tyto vzdělávací instituce, jak ještě bude dále konkrétněji řečeno, jsou pro seniory důležité z mnoha hledisek. Liveček (1982) uvádí, že splňují funkce, jež posilují a rozvíjí zájmy, potřeby a schopnosti lidí, podporují aktivitu, jsou spojené s udržováním jak fyzických, tak duševních sil, připravují se na změny životního stylu po odchodu do důchodu a de facto ovlivňují pozitivně průběh celého stárnutí (Veteška, 2016, s. 160).

Odchod do důchodu může pro mnohé znamenat ztrátu většiny sociálních kontaktů. S tím souvisí snížení možnosti komunikace s okolím a omezení celkové aktivity. Proto se lze u seniorů setkat s tím, že se ztrátou své profesní role, zapomínají na svou identitu nebo se nezapojují do společenského dění. Proto lze souhlasit s tvrzením, že právě edukační aktivity mohou pro seniory

znamenat nový způsob zaměstnání, které může nadále obohacovat jejich životy (Petřková, Čornaničová, 2004, s. 10).

Z daného vyplývá, že účast v komunitě je důležitá jednak pro zábavu a rekreaci, a jednak pro umožnění starším lidem umět se přizpůsobit změnám v jejich prostředí v oblastech jako je technologie, životní styl, finance či zdraví. Aktivní stárnutí je založeno na schopnosti umět řešit problémy a přizpůsobovat se změnám (Boulton-Lewis, Tam, 2012, s. 22).

Na základě výše uvedeného lze vyzdvihnout některé edukační příležitosti. V rámci předložené práce jsou vybrány nejčastější příležitosti, které jsou v České republice seniory využívány. Popis vybraných zařízení obsahuje stručný přehled o zaměření jednotlivých organizací, které spojuje edukační zaměření a cílová skupina seniorské populace.

Akademie třetího věku

V prvé řadě stojí za to zmínit akademie třetího věku. Nejčastěji jsou zakládány z iniciativy gerontologických pracovišť v regionech, kde zaostává nabídka ze strany vysokých škol. Převážně jsou organizovány ze strany muzeí, kulturních domů, Červeného kříže, měst aj. Výuka je založena na základě přednášek, seminářů, sportovních aktivit, zájmových kroužků či exkurzí (Šerák, 2009, s. 198).

Špatenková a Smékalová (2015, s. 94) potvrzují, že tento typ vzdělávacích institucí je většinou dostupný v místech, kde se nenachází vysoká škola. Jelikož se v tomto případě nekonají žádné zkoušky, považuje se A3V za instituci se středně náročnou formou studia. Absolventi dostanou na konci vzdělávacího programu na základě prezence pouze potvrzení o účasti. Plusem pro některé zájemce může být dle Haškovcové (2010), že není zapotřebí nutná aktivní účast (Benešová, 2014, s. 111).

Statutární město Opava otevřelo v roce 2017 první ročník senior akademie pro občany, kteří jsou starší 50 let. Každý týden je v Obecním domě města Opavy přednáška s tematikou týkající se prevence kriminality v ČR a v Opavě, Stáří bez nehod, Šmejdi, První pomoc, Sebeobrana, Život v domově pro seniory, E-bezpečí, Domácí násilí na seniorech apod. Novinkou je, že na jednotlivé přednášky budou navazovat zajímavé dokumentární filmy. Absolventi na konci ročníku obdrží osvědčení a dárky jako je například osobní alarm, dveřní kukátko či reflexní tašku (MPSV, 2019).

Kluby důchodců

Dále se senioři často stávají členy kluby důchodců či jinak řečeno kluby aktivního stáří, jelikož právě tyto kluby nabízí spoustu edukačních příležitostí pro seniory. Fungují na podobném základě jako ostatní edukační aktivity stmelující seniorskou populaci, avšak považují se za méně formální, s trvalejšími vztahy a větším důrazem na rozvoj osobních zájmů (Šerák, 2009, s. 199). Špatenková a Smékalová (2015, s. 99) uvádí, že *„kluby seniorů představují obvykle institucionalizovaná kulturně-výchovná zařízení, která umožňují setkávání lidí podobného věku i zájmů, a tím přispívají k plnohodnotnému trávení jejich volného času“*.

Zajímavostí je, že v České republice jde o nejrozšířenější institucionalizovanou formu, díky které jsou senioři v sociálním kontaktu. Kluby důchodců pořádají pro své členy exkurze, výlety, kulturní akce a mnoho dalších společných aktivit, které jsou založené na základě trávení společného času (Šerák, 2009, s. 199). V tomto případě má edukace většinou pouze jednorázový charakter například formou přednášky nebo besedy. Nejčastěji jsou kluby organizovány zřizovateli místní správy, domovy důchodců či charitativními organizacemi (Petřková, Čornaničová, 2004, s. 79).

Statutární město Opava je zřizovatel dvou klubů důchodců, avšak další jsou organizovány v příměstských částech a obcích. Hlavní činností je zprostředkování seniorům kontakt se svými vrstevníky a zapojení je do společenského dění. Součástí jsou především přednášky, besedy, výroční oslavy, exkurze, koncerty apod. Jedná se tudíž o společenské středisko přístupné všem opavským seniorům (Statutární město Opava, 2013).

Klubem, který v Opavě obohacuje spoustu seniorů je Klub sv. Anežky, který funguje pod záštitou Charity Opava. Posláním tohoto klubu je umožnit seniorům možnost udržovat si společenský život a naplnit smysluplně svůj volný čas. Mezi nejčastějšími aktivitami Klubu sv. Anežky jsou vycházky a výlety do okolí, kulturní program, půjčování knih, mezigenerační setkávání a setkávání s vrstevníky, přednášky a besedy (Klub sv. Anežky, 2020).

Virtuální univerzity třetího věku

V neposlední řadě je možnost stát se součástí virtuální univerzity třetího věku. Jedná se o relativně novou edukační příležitost pro mnoho seniorů, jelikož spojuje výhody distančního vzdělávání s vlastní volbou času, místa i tempa studia se sociálními rysy přednášek prezenčního studia (Špatenková a Smékalová, 2015, s. 96). Zajímavostí je, že se jedná o alternativu k univerzitám třetího věku. Založené jsou na nových komunikačních technologiích a na základě e-learningu, avšak stále se zachovává princip společného sledování přednášek. Důvodem vzniku virtuálních univerzit je idea, že se vzdělávání může účastnit opravdu každý senior, který se z jakéhokoliv důvodu nemůže připojit k prezenčnímu studiu. (E-senior, 2019).

Do aktivit, které jsou poskytovány díky virtuální univerzitě třetího věku, se zapojuje čím dál tím víc univerzit a fakult, které svým zájmem o tento typ vzdělávání přispívají seniorům obrovskou škálou zajímavých témat i z jiných univerzit (Špatenková a Smékalová, 2015, s. 99). Plusem mimo jiné je i to, že se

předchází omezení pro zájemce s horší dostupností z menších obcí, což společně s malou kapacitou kurzů zmiňuje Šerák (2009, s. 198) mezi nedostatky univerzit třetího věku. Janiš se Skopalovou (2016, s. 94) navíc vyzdvihují, že jsou virtuální U3V možností, jak se vzdělávat i pro řadu lidí s postižením, a to v tomto případě bez omezení věku. Garantem neboli zřizovatelem konzultačních středisek je Provozně ekonomická fakulta České zemědělské univerzity v Praze, která spolupracuje také se Slezskou univerzitou v Opavě a poskytuje tak organizační garanci. Virtuální U3V tak doplňuje prezenční formu studia U3V pro seniory, která je základem empirické části této práce (E-senior, 2019).

Z výše uvedeného vyplývá, že existuje mnoho edukačních příležitostí, které mohou přispět k aktivnímu stárnutí a životu v důchodě. Kromě již zmíněných se tedy dostáváme v následující kapitole k další, která představuje pro řadu seniorů možnost získat na univerzitní úrovni kvalifikované nejnovější poznatky z různorodých oblastí a zároveň si udržovat duševní svěžest.

2.4 Univerzita třetího věku

V první řadě jsou v rámci této podkapitoly stručně zmíněna historická fakta, která zmiňují, že první univerzitu třetího věku založil Pierre Vellas, profesor na Univerzitě společenských věd, v Toulouse roku 1973. Šlo o přímou reakci na sociální konflikt mezi generacemi, který vznikl v souvislosti se studentskými nepokoji (Veteška, 2016, s. 161).

Cílem bylo vytvořit seniorům příležitost se vzdělávat a nabídnout takový program činností, který by odpovídal podmínkám a potřebám seniorů (Špatenková a Smékalová, 2015, s. 89).

Pokud se vychází z mínění Čornaničové a Petřkové (2004, s. 75-77), je zřejmé, že U3V bývají nejčastěji zřizovány při univerzitách vysokých škol, případně

nezávislými organizacemi či městy. Stejně tak tomu je i v Opavě, kde U3V působí pod záštitou Slezské univerzity. Výuka probíhá v období jednotlivých semestrů, přičemž zimní semestr se koná od září až do prosince, letní semestr od ledna či března až do května. Přednášky a zájmové kurzy se konají jednou týdně, a to v rozsahu dvou vyučovacích hodin. Za jeden semestr se jedná o 12-15 týdnů. Maximální rozsah výuky, kterého se senior může za jeden akademický rok zúčastnit, je 60 výukových hodin. Na konci každého semestru je povinností seniorů pro řádné ukončení kurzu vypracovat test či semestrální práci. Úspěšným absolventům jsou pak za účasti rektora, prorektorů, děkanů a proděkanů udělena osvědčení (Slezská univerzita v Opavě, 2019).

Mezi nejčastější metody pro edukaci seniorů můžeme zařadit výkladové metody (přednáška), dialogické metody (rozhovor, diskuse), řešení problémů v malých skupinách či výcvikové metody. Ať bude zvolená jakákoliv metoda, vždy musí lektor myslet na to, aby vše bylo přizpůsobeno věku seniorů, zdravotnímu stavu, tělesné zdatnosti, unavitelnosti (Čornaničová, Petřková, 2004, s. 70). Pokud se vychází z tvrzení Špatenkové a Smékalové (2015, s. 91), které zmiňují, že nejčastějšími formami výuky jsou přednáška, semináře či laboratorní/teoretická cvičení, souhlasí toto mínění s praxí na Univerzitě třetího věku v Opavě.

Podstatou U3V jsou vzdělávací programy, které jsou jádrem kurikula a hlavním prostředkem k realizaci vzdělávacích cílů. Teorie kurikula se zaměřuje na vzdělávací cíle, metody, obsahy, evaluaci a realizaci vzdělávacích programů a zároveň si musí odpovídat na otázky kdo, co, kdy, kde, jak, proč se má učit, kdo je vhodný vzdělavatel a jaké vhodné prostředky ke vzdělávání se použijí (Beneš, 2014, s. 127).

Mezi kurzy U3V při Slezské univerzitě lze najít širokou škálu zajímavých témat, ve kterých se mohou senioři vzdělávat. Jedná se např. o kurz Leonarda

da Vinci založený na šesti videopřednáškách věnovaných jednotlivým etapám jeho života a tvorby, či kurz Jak na “chytrý” telefon nebo tablet, kde se posluchači naučí ovládat tyto technologie a efektivně je využívat (Slezská univerzita, 2019). Obsah vzdělávání je „soustavou poznatků, činností, hodnot a způsobů chování, které jsou (obvykle vzdělavatelem) zpracovány do podoby učiva a předloženy účastníkům, aby si je osvojili jako své vědomosti a dovednosti a přetvořili je ve své vlastní postoje a hodnoty“ (Dvořáková, 2013, s. 66).

Zajímavým kritériem je, že většina nabízených kurzů se obsahově a odborně shoduje s úrovní a náplní bakalářských a magisterských předmětů standardního studia. Kvalita každého vzdělávacího kurzu je garantovaná osobností lektora či profesora a prokazuje se v diskuzích, jenž probíhají během vzdělávání. Prostředí na půdě univerzity seniory motivuje a pozitivně působí na účastníky, kteří se pak zajisté ke vzdělávání v případě zájmu rádi vrací. Přínosný je také dialog probíhající mezi dvěma generačními stranami (Špatenková a Smékalová, 2015, s. 91).

Nutno však podotknout, že než se začne každá vzdělávací akce realizovat, je nezbytné vybrat vhodného lektora a připravit studijní materiály, které budou přímo závislé na zvoleném vzdělávacím programu a cílové skupině (Janiš, Skopalová, 2016, s. 87). Role lektora dle informací z praxe není vůbec jednoduchá, jelikož senioři ve svém věku mohou být více kritičtí, a tudíž i z hlediska zkušeností náročnější. Ne každý, kdo je zvyklý vzdělávat, je kompetentní vzdělávat i seniory, na což upozorňují Janiš se Skopalovou (2016, s. 87).

Z uvedeného vyplývá, že vzdělavatel seniorů vystupuje v roli facilitátora. Hlavní zásadou edukace seniorů je partnerský přístup. Vzdělávání lektora s partnerským přístupem je založeno na vytváření pozitivní emocionální atmosféry, kde dominuje oboustranná plnohodnotná komunikace

(Špatenková, Smékalová, 2015, s. 148). Základním rysem U3V a jejich vzdělavatelů je dle Vetešky (2015, s. 161) fakt, že poskytují seniorům vzdělávání na nejvyšší možné úrovni, kterou garantuje daná vysoká škola, která zaručuje určitou prestiž tohoto vzdělávání. V našem případě tudíž U3V při Slezské univerzitě v Opavě.

V publikaci Špatenkové a Smékalové (2015, s. 90) lze zjistit, že se univerzity třetího věku v České republice sdružují a organizačně sjednocují pod záštitou Asociace univerzit třetího věku, díky čemuž se podařilo sjednotit názory, pravidla či formy U3V. Tento fakt je doplněný Průchou a Veteškou (2014, s. 45), kteří zmiňují, že Česká republika zároveň spolupracuje s organizací EFOS neboli Evropskou federací starších studentů na univerzitách, což je organizace studentů seniorů, a také s mezinárodní Asociací univerzit. Konečným cílem AIUTA je zlepšení blaha starších lidí na celém světě, zefektivnit přenos znalostí prostřednictvím globálních produktivních partnerství s dalšími asociacemi U3V, o čemž se můžeme dočíst v publikaci Forsomy (2019, s. 29).

Co se týče finanční stránky a vzdělávání, je zřejmé, že *„velký zájem o účast na vzdělávacích aktivitách univerzity třetího věku, a jejich vysoký standard, je do značné míry ovlivněn také nemalou finanční podporou státu“*. Stát si uvědomuje, že podpora seniorů ve vzdělávání má velký význam i pro společnost. Následkem stárnutí populace totiž bude to, že se stále starší a starší lidé budou muset dále zapojovat do pracovního procesu, což souvisí s pozdějším odchodem do důchodu jedinců, a tudíž i se stále větším zájmem o vzdělávání ze strany starších lidí. Zatím však převládá zájem seniorů o vzdělávání z vlastních zájmových důvodů (MŠMT, 2007, s. 43-44).

Hlavním cílem univerzit třetího věku je tudíž aktivizace starších lidí a jejich podpora v aktivním životě. Mimo jiné účast na vzdělávacích aktivitách

může znamenat pro mnohé faktor, jenž pomáhá dosáhnout moudrosti stáří (Adamec, Dan, Hašková, 2010, s. 360).

Z výše uvedeného vyplývá, že edukačních aktivit pro seniory v Opavě je opravdu mnoho. Navíc město stále více se seniory spolupracuje a zapojuje je do celkového dění. Vzhledem k tomu, že každý je svého času pánem, měli by se lidé již v mládí zamýšlet nad tím, jak tráví svůj volný čas, čemu se rádi věnují a v souladu se svým životním stylem se připravovat na to, jak stáří prožít pozitivně.

3. Vztah seniorů ke vzdělávání na U3V

Tato kapitola se zaměřuje na teorii související s cílem práce a s výzkumnými otázkami. Objasněna je motivace seniorů ke vzdělávání a jejich důvody proč na U3V studují. Dále jsou vymezeny bariéry a limity, které seniorům naopak ve vzdělávání nějakým způsobem brání. V závěru je kapitola zaměřena na to, jaké jsou cíle vzdělávání určeného pro seniorské obyvatelstvo.

3.1. Důvody účastníků ke vzdělávání a jejich motivace

V případě, že se vychází z definice Nakonečného (1996, s. 7), je motivace lidského jednání vysvětlována jako intrapsychicky probíhající proces, jehož výsledkem je vnitřní stav zvaný motiv. Podstatou však je rozlišovat konečný cíl uspokojení a prostředky, které slouží k dosahování cílů. Pojmy motivace a motiv, jakožto vnitřní procesy a stavy, vysvětlují chování zaměřující se na dosažení určitého cíle. *„Výchova a vzdělávání je v dnešní době chápána jako celoživotní proces, a tak i představa o tom, že vzdělávání je pouze pro děti a mladé, je již překonána“* (Žumárová, 2012, s. 68).

Pro potřeby této práce je důležité položit si otázku týkající se motivace seniorů ke vzdělávání a proč se senioři rozhodnou vzdělávat. Odpověď můžeme nalézt u Čornaničové a Petřkové (2004, s. 68), které uvádějí mezi nejčastějšími motivy seniorů k učení **kognitivní potřeby** založené na rozšiřování a doplňování poznatků nebo zájmů, dále **sociální potřeby** jako je kontakt s vrstevníky a potřeba společenství, či **potřeba aktivity** a smysluplné činnosti důležité pro pocit užitečnosti, potřeba kompenzace intelektuálních i emocionálních nedostatků a v neposlední řadě potřeba seberealizace jako potvrzení vlastní identity. Spouštění a udržování motivace u starších lidí ke vzdělávání jsou klíčovými faktory pro podporu jejich motivace k účasti na vzdělávacích aktivitách. Senioři se obvykle učí z důvodů,

na které se zaměřují sami, nikoliv pro vnější účely (Dian-Fu Chang, 2011, s. 577).

Špatenková a Smékalová (2015, s. 165) popisují motivační pyramidu učení, dle které je získávání informací jako rozšiřování vědomostí a dovedností seniorů základní stavební deskou celé pyramidy. Jedná se o kognitivní (edukační) dimenzi. Dané získané informace vyvolají u seniorů individuální prožitky. Dále stojí sounáležitost a navazování sociálních kontaktů během vzdělávání a na vrcholu pyramidy je filozofická dimenze založená na sebeaktualizaci seniorů.

Zabývat se tím, co motivuje a pomáhá seniorům, aby byli naklonění k dalšímu vzdělávání, je velmi důležité. Problematika byla definována také Boulton-Lewisem, který naznačuje, že se může jednat o reakci na životní okolnosti nebo individuální reflexi či zvyk se neustále seberealizovat (Boulton-Lewis, Tam, 2012, s. 3). Dle O'Connora se již v minulém století v různých studiích zjistilo, že motivace seniorů jakožto studentů inklinuje k vnitřní potřebě, což je rozdíl oproti mladším studentům na vysokých školách (Yi-Yin, 2011, s. 765). Špatenková a Smékalová (2015, s. 72) tvrzení o prvenství vnitřní motivace u seniorů potvrzují. Proto se v předložené práci vyzdvihuje, že vnitřní motivace má obrovský význam, jelikož vychází z vlastních pohnutek daného seniora. Vnější motivace je u vzdělávání seniorů téměř minimální. Mezi nejčastějšími motivy seniorů ke vzdělávání můžeme zařadit touhu po sociálních kontaktech, snahu najít smysl života, zvládnutí tělesných, sociálních i psychických změn či udržování vlastních sil. Proto je důležité, aby organizátoři edukačních aktivit pro seniory vhodně vytvářeli motivační a posilující edukační situace. Každý autor uvádí různé motivy, avšak v této práci je pro pochopení vybrána následující definice dle Šeráka (2009, s. 193-194): „*motivы starších spoluobčanů při dalším vzdělávání jsou velmi různorodé např.: udržení psychické a sociální aktivity, snížení pocitu osamocení, sociální*

integrace, udržení soběstačnosti, naplnění osobních zájmů či uskutečnění toho, co lidé nestihli v dobách své ekonomické aktivity“.

Na základě tvrzení Juřeníkové (2010, s. 14) lze říci, že při vnitřní motivaci má jedinec potřebu se naučit něčemu novému, případně změnit své jednání. Seniora tudíž popohání jeho vlastní zájem. Vnější motivace je většinou na vzdělavateli, který chce v seniorovi vzbudit zájem o učení. Díky pozitivním výsledkům zkoumání stárnutí se považuje za efektivní, pokud je učení založeno na předchozích zkušenostech, kdy se senioři učí navzájem od sebe nebo se odvíjí dle potřeb výukou ve formální třídě (Boulton-Lewis, Tam, 2012, s. 3). Kromě již zmíněného se za motivátor seniorů považuje osobní motivace, která nejvíce popohání k osobnímu rozvoji, potlačuje nepříznivé účinky stárnutí nebo plní funkci poskytování nového zaměření při smutku (Yi-Yin, 2011, s. 765). Za zmínku stojí uvést výzkum zabývající se motivací seniorů ke studiu, jenž se realizoval v roce 2006/2007 na Univerzitě třetího věku Masarykovy univerzity v Brně. Cílem výzkumu bylo zjistit intenzitu stanovených motivů, přičemž největší intenzity dosáhl motiv touha získat nové poznatky a informace a nejslabším motivem se stala touha po získání osvědčení (Adamec, Dan, Haškovcová, 2010, s. 361). Avšak na základě posouzení údajů Boulton-Lewis a Tama (2012, s. 3) existuje jen velmi málo výzkumů, jenž se snaží popsat to, co seniory motivuje ke vzdělávání, co by se rádi chtěli a potřebovali učit. Existuje však mnoho prohlášení o tom, v čem se považuje orientace seniorů v rychle se rozvíjející době za nutnou, a to například v oblasti technologie, financování či zdravotnictví.

Vzhledem k tomuto faktu, je nutné, aby se získalo více údajů o tom, jaký postoj sami senioři vzhledem k učení a vzdělávání zastávají, proč, z jakého důvodu a v čem by si lidé v seniorském věku rádi rozšířili obzor.

3.2 Bariéry a limity ve vzdělávání seniorů

V rámci této kapitoly jsou vymezeny bariéry a limity vztahující se ke vzdělávání seniorů. Vzhledem ke zvláštním potřebám se starší dospělí studenti mohou setkat s překážkami, které by mohly ovlivnit jejich motivaci učit se. Při vzdělávání seniorů tak můžeme narazit i na různá omezení, jež snižují sílu motivačních faktorů. Kromě motivace a přístupu k osvojování si poznatků, které samo o sobě zabere starším lidem více času, hraje významnou roli zejména fyzický a psychický stav seniora. Omezení během vzdělávání však může být zakořeněné ve špatně strukturovaných informacích, které si senioři pak těžko osvojují, či v nedostatečně zvládnuté strategii učení.

Důležité dle Livečky (1982) proto je, aby bylo učivo prezentováno přiměřenou rychlostí a byl seniorům poskytnutý potřebný čas na osvojení si daných poznatků. Dokonce se nedoporučuje dávat seniorům delší přestávky během procvičování naučené látky, jelikož to údajně vede ke snížení pracovního výkonu (Šerák, 2009, s. 190-191).

Z hlediska ukotvení problematiky jsou edukační limity vymezeny následovně. ACE uvedlo, že senioři mohou být limitováni demografickými, postojovými či strukturálními bariérami. **Demografické bariéry** se týkají samotného věku včetně zdraví, rasy a geografických problémů. **Bariéry související s přístupem** znamenají, že samotní senioři zaujímají negativní postoje k aktivním účastníkům. **Strukturální bariéry** souvisí s nedostatečnými možnostmi dopravy nebo nedostatek financí (Yi-Yin, 2011, s. 766).

Oproti tomu dle Špatenkové a Smékalové (2015, s. 80-81), které toto dělení převzaly od Petřkové (2006), se edukační limity dělí na základě povahy:

- informační (nemožnost seniorů si vyhledat informace o možnostech studia a informace potřebné pro studium),
- situační (nedostatek finančních prostředků na poplatky studia či cestovné)
- psychologické (nízká motivace, obavy ze snížené schopnosti učit se, obavy z neznámé situace),
- andragogické (dlouhý čas od posledního vzdělávání, nedostatek vědomostí, charakter učiva, způsob hodnocení výsledků),
- organizační (časový harmonogram vzdělávací akce, místo konání).

Toto dělení potvrzují také Rabušicová, Rabušic (2008, s. 283), kteří navíc limity pro edukaci seniorů člení na vnější, jež zahrnují nedostatek externích impulzů ke vzdělávání a vnitřní, subjektivní limity, mezi které patří nedostatek finančních prostředků, obavy z nezvládnutí učiva, zdravotní důvody, rodinné důvody, nedostatek času nebo myšlenka, že v tomto věku už učení nemá smysl. Dalšími bariérami jsou ty, které souvisejí s objektivními podmínkami učení, jak uvádí Čornaničová, Petřková (2004, s. 69). Mezi tyto bariéry patří špatný nebo žádný přístup ke vzdělávacím příležitostem, nevhodná doba konání edukačních aktivit, špatná doprava nebo finanční náročnost.

Z uvedeného je zřejmé, že bariér a limitů ve vzdělávání seniorů je nespočet. Avšak, jak uvádí Benešová (2014, s. 107), k odstranění či omezení daných limitů by pomohl rozvíjející se postoj společnosti k celoživotnímu učení, jež zahrnuje nárok na přístup ke vzdělávání pro všechny v jakémkoliv věku či postavení, ale i vytvoření podmínek a možností motivující seniory k tomu, aby se chtěli dále vzdělávat a zdokonalovat. A jak uvádí Žumárová (2012, s. 61), velmi důležité ve stáří je, zaměřit se na to, jak neztratit svou vitalitu, chuť

do života a zároveň trénovat mozek, pohybovat se na čerstvém vzduchu a vyváženě odpočívat.

3.2 Cíle vzdělávání

V této kapitole jsou vymezeny cíle vzdělávání seniorů, které velmi jasně a výstižně vystihuje definice vysvětlující, že cílem vzdělávání seniorů je především „*rozvoj schopností, obohacení znalostí a rozvoj osobnosti k seberealizaci*“. Díky vzdělávání získávají senioři větší rozhled na rychle se měnící styl života a lépe se dokáží přizpůsobit změnám a způsobu života, dbají na udržení si tělesné i psychické kondice (Petřková, Čornaničová, 2004, s. 62).

Veteška (2016, s. 158) potvrzuje fakt, že vzdělávací aktivity v seniorském věku přispívají k fyzickému i duševnímu zdraví, ale také k pocitu důstojnosti, životního uspokojení či k důstojnému začlenění seniorů do společnosti. Průběžné vzdělávání, popřípadě aktivizace usnadňují starším lidem úspěšný přechod a adaptaci v důchodcovském věku. Zlepšuje zvládání každodenních životních úkolů ve stále se měnících podmínkách. V neposlední řadě díky lepší orientaci podporuje schopnost samostatného rozhodování.

V literatuře se setkáváme s míněním, že edukační aktivity pro seniory slouží také jako prevence před hrozícími deficitem a má zajistit možnost plnoprávného zapojení do všech občanských aktivit. Hlavním cílem je v návaznosti na předchozí text zejména udržení si kvalitního a důstojného života (Šerák, 2009, s. 189). Potřeby seniorů se však mění a s věkem se snižuje se ochota cokoliv měnit. Spíše se častěji vyhledává pocit jistoty a bezpečí, než další možnosti k seberealizaci a učení se (Vágnerová, 1999, s. 363).

V případě, že vycházíme z definice Šeráka (2009, s. 189), můžeme rozdělit pojetí seniorů do tří fází. První zmiňuje **edukaci seniorů** (nezávislost ke vzdělání a službám, participace, seberealizace, důstojnost, dostupnost

péče), **preseniorská edukace** (příprava na stáří v rovinách zdravotní, sociální, ekonomické), **proseniorská edukace** (aktivity zacílené na mezigenerační porozumění, překonání negativních stereotypů). Cíle se tudíž mohou lišit podle věkového období seniorů, ve kterém se právě nachází. V každé z těchto etap lze definovat a určit jiné vzdělávací cíle. Mimo to existuje mnoho dalších definic, avšak pro tuto práci byla pro uvedení příkladu nejvhodnější definice od Vetešky (2016, 158), která říká, že *„edukačním procesem vstřebávají senioři nové informace, které jim pak umožňují být psychicky vyrovnanější, protože tím získávají přehled a nadhled nad každodenním životem a možnost volby uspořádání si vlastního spokojeného stáří“*.

Cíle edukace podle Peřkové a Čornaničové (2004, s. 36-37) tvoří základní složky úspěšného stárnutí:

R – racionální postoj (porozumět stárnutí a mít o něm dostatek informací),
O – orientace na budoucnost (vůle k plánování, umění se na něco těšit),
S – sociální kontakty (mít dostatek přátel, účast na společenských aktivitách),
A – aktivita (koníčky, záliby, duševní i tělesná činnost).

V závěru této kapitoly je nutno podotknout, že Špatenková a Smékalová (2015, s. 40) považují dle mínění Vernerera a Bootha (1994) vzdělávání seniorů nejen jako cíl, ale také jako prostředek. V případě prostředku se jedná o nástroj pro sociální účely zabývajícím se zvýšením psychického či fyzického zdraví, setrvání na trhu práce apod. Kdežto v případě vzdělávání, které je považováno za cíl, je nástrojem rozvoje lidského potenciálu a přenosu kultury například zajištění kulturní kontinuity, zvýšení psychické a fyzické pohody v rámci volného času a rozvoj zájmu o celoživotní učení či vzdělávání. Celkově edukace seniorů přispívá k pocitu důstojnosti, napomáhá jedincům udržovat dobrou poznatkovou základnu a důstojné místo ve společnosti.

Z výše uvedeného vyplývá, že mnohým seniorům ovlivňuje pohled na vzdělávání a odhodlání se k účasti nějaké vzdělávací akci spoustu faktorů. Mezi ty kladné patří motivační faktory, díky kterým se senioři aktivně podílí na svém stárnutí a ke vzdělávání přistupují pozitivně. V případě vypíchnutí toho hlavního, co naopak seniorům zamezuje účastnit se vzdělávání, jednalo by se především o zdravotní problémy či předsudky související se stářím a stárnutím. Lze jen doufat, že v budoucnu se různé negativní pohledy na vzdělávání se a seberealizaci v seniorském věku ještě více odbourají a že se každý člověk bude více aktivně zajímat o to, jak zlepšit svůj životní styl a jak efektivně naplnit svůj volný čas vzhledem ke svým zájmům a potřebám.

4. Empirická část

V rámci této kapitoly je uvedeno přesné znění cíle a s tím související stanovené výzkumné otázky a hypotézy. Také je v této kapitole konkrétně popsán postup a zvolené metody, dle kterých je výzkumné šetření realizováno. Předpokladem je, že na základě výsledků z výzkumu lze odpovědět na předem definované výzkumné otázky a potvrdit či vyvrátit stanovené hypotézy.

4.2 Stanovení výzkumných otázek a hypotéz

Přednostně se v rámci empirické části vychází z knihy Úvod do pedagogického výzkumu od Gavory (2000, s. 24), který upozorňuje na to, že každý výzkum musí začít stanovením výzkumného problému. Cílem této práce je popsat motivy seniorů ke vzdělávání na univerzitě třetího věku a popsat vztah mezi motivací seniorů vzdělávat se a jejich bariérami či limity ve vzdělávání. Pro upřesnění odlišnost motivů může být v rámci proměnných závislá na znacích a vlastnostech jako je věk, pohlaví, vzdělání, bydliště či rodinný stav. Konkrétněji se o tom zmiňuje Reichel (2009, s. 57), dle jehož poznatků se vycházelo během stanovování proměnných. V hypotézách byly zvoleny proměnné, jimiž jsou myšleny osobnostní charakteristiky účastníků kurzů na U3V v Opavě.

Na základě poznatků z teoretické části lze s odkazem na publikace Špatenkové, Smékalové (2015, s. 74-75), Čornaničové a Petřkové (2004, s. 68) či Mühlpachtra (2009, s. 38) tvrdit, že jsou motivy subjektivní důvody, které seniory motivují ke vzdělávání. Dle výchozí literatury se nejčastěji jedná o důvody týkajících se osobního rozvoje, získávání a udržování sociálních kontaktů, potřeby mít přehled o aktuálním dění v rychle se rozvíjejícím světě či efektivního využití volného času.

Bariérami dle Rabušicové a Rabušice (2008, s. 238) či Čornaničové a Petřkové (2004, s. 69) jsou myšleny takové překážky, jež brání účastníkům ve vzdělávání na U3V. Jedná se o finanční prostředky, rodinné důvody, zdravotní důvody, špatná doprava, nedostatek času, nevhodná doba konání, snížená schopnost učit se či nevhodné prostory na U3V, které například komplikují přístup lidem s horším zdravotním stavem či handicapem.

Následně byly stanoveny výzkumné otázky, které vychází z cílů práce a zároveň vyplývají z teoretických poznatků této práce. Podstatou výzkumných otázek je specifitější určení podob cílů. Výzkumné otázky určují hranice výzkumu a udržují zaměření na vlastní cíle daného výzkumu. V tomto případě bylo čerpáno z poznatků Punche (2008, s. 42), ale také z již zmiňovaného Gavory (2000, s. 26-27), jenž rozlišuje tři typy výzkumných otázek. V této diplomové práci byly zvoleny dva z nich, a to deskriptivní typ, který je založen na základě otázky „jaké to je?“ a relační, jenž dává do vztahu jevy nebo činitele. Níže jsou formulované výzkumné otázky, které se vážou k cíli práce.

V1: Jaké motivy ovlivňují vzdělávání seniorů na U3V při Slezské univerzitě v Opavě?

V2: Jaký je vztah mezi osobnostními charakteristikami a motivy seniorů ke vzdělávání na U3V?

V3: Jaký je vztah mezi motivací seniorů ke vzdělávání na U3V a limity či bariérami ve vzdělávání?

Jakmile byly stanoveny výzkumné otázky, pozornost se zaměřila na formulování hypotéz, které jsou mocným prostředkem pro rozvoj poznání, jež umožňuje lidem vycházet z určité subjektivity. V předložené diplomové práci jsou hypotézy formulovány dle metodologické literatury s ohledem

na teoretické poznatky (Gavora, 2000, s. 50-54). Dále se vycházelo z Reichela (2009, s. 60), který uvádí, že hypotézy tvoří spojnicí mezi teoretickou a empirickou částí práce. Jedná se vždy o jakousi domněnku, kterou je možné zjišťovat a empiricky ověřovat.

H1: Předpokládám, že seniory ke vzdělávání na U3V více ovlivňuje motiv potřeby osobního rozvoje než jiné motivy (touha získávat nové znalosti, udržení vlastních sil a soběstačnosti, potřeba získávání a udržování sociálních kontaktů, potřeba získávání přehledu o aktuálním dění v rychle se rozvíjejícím světě, efektivní využití volného času).

H2: Motivы, které ke vzdělávání na U3V ovlivňují ženy, jsou více různorodé než motivы, které ke vzdělávání na U3V ovlivňují muže.

H3: Potřeba osobního rozvoje seniorů na U3V je častěji u vysokoškolsky vzdělaných seniorů než je tato potřeba u seniorů s nižší formální kvalifikací.

H4: Motiv udržování vlastních sil a soběstačnosti motivuje ke vzdělávání na U3V více seniory žijící bez partnera (rozvedení, svobodní, ovdovělí) než seniory, kteří žijí v manželství.

H5: Senioři, kteří žijí ve městě Opava považují vzdělávání na U3V za efektivně využitý volný čas častěji než senioři, kteří žijí mimo město Opava.

H6: Motivace seniorů ke vzdělávání na U3V je vyšší u seniorů, kteří se nepotýkají s limity či bariérami než u seniorů, kteří se s limity či bariérami ve vzdělávání potýkají.

4.2 Operacionalizace

Při operacionalizaci se vycházelo zejména z Reichela (2009, s. 52-53), který uvádí, že se jedná o převod definovaných pojmů na znaky neboli proměnné. Vzhledem k poznatkům z další literatury, ve kterých se častěji mluví o proměnných, jež symbolicky vyjadřují jistou vlastnost zkoumaného objektu, bylo v této práci vhodně zvoleno používat pojem proměnná.

V1: Jaké motivy ovlivňují vzdělávání seniorů na U3V při Slezské univerzitě v Opavě?

Pojmem senior se myslí osoba, která již pobírá starobní důchod. I přesto, že tento pojem není v legislativě ČR jednoznačně vymezen, v této práci se vychází z vysvětlení Jaroševské a Roula (2013), kteří zdůrazňují, že pojem senior nahrazuje v dnešní době de facto dříve používaný pojem důchodce. I přesto, že toto označení nebývá v mnoha případech vnímáno jako korektní, splňuje specifika výzkumného souboru tohoto výzkumu, který se zaměřuje na motivy ovlivňující vzdělávání lidí pobírající starobní důchod na U3V. Celá práce je tudíž odkazována na pojem senior s odůvodněním, že cílem práce je pospat motivy seniorů ke vzdělávání na U3V (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 47).

Seniory mohou ke vzdělávání na U3V ovlivňovat různé motivy. V rámci této diplomové práce se při stanovování motivů vycházelo z mnohých teoretických poznatků, které byly uvedeny v teoretické části. Tento výzkum se konkrétněji zaměřuje na některé z nich. Motivы uvedené s výčtem zdrojů z teoretické části mohou mít následující podobu:

- touha získávat nové poznatky a informace, což vyzdvihují Čornaničová a Petřková (2004, s. 68) nebo Adamec, Dan, Haškovcová (2010, s. 362),

- potřeba osobního rozvoje, jejíž kořeny mohou být už z dob mládí, avšak stejně tak se tato potřeba mohla objevit až s příchodem období stáří, o čemž se například zmiňují ve svých publikacích Boulton-Lewis a Tam (2012, s. 3),
- potřeba získávání a udržování sociálních kontaktů, způsobeno tím, že se člověk nechce cítit osamoceny a nadále se chce podílet na svém aktivním životě,
- udržení soběstačnosti, která souvisí se zdravým životním stylem a udržení si vlastních sil v souvislosti s tělesnými, psychickými a sociálními změnami, přičemž v obou předchozích bodech se vychází z publikace Špatenkové a Smékalové (2015, s. 72),
- efektivní využití volného času, přičemž pojem efektivita pro daného jedince je v souladu s jeho dobrým pocitem stráveného času a vychází se v tomto případě ze získaných informací o problematice od Žumrové (2012, s. 60) či Adamce, Dana a Haškovcové (2010, s. 362).

Proměnná: závažnost důvodu na škále určitě ano, spíše ano, nevím, spíše ne, určitě ne.

Zkoumaná osoba označí na stanovené škále u každého předem zvoleného výroku míru souhlasu, zda je daný výrok důvodem k účasti na nynějším kurzu na U3V či nikoliv.

V2: Jaký je vztah mezi osobnostními charakteristikami a motivy seniorů ke vzdělávání na U3V?

Mezi proměnné byly zvoleny údaje týkající se osobních charakteristik, u kterých lze předpokládat, že mohou mít vliv na motivaci seniorů ke vzdělávání. Jedná se o místo bydliště, kdy lze předpokládat že vzdálenost

bude mít vliv na motivaci účastnit se kurzů na U3V, přičemž se vychází z publikace Čornaničové a Petřkové (2004, s. 69). Dále může mít vliv na studium rodinný stav účastníka, jelikož u jedinců, kteří nežijí s partnerem, je větší předpoklad, že se vyskytne potřeba získávání a udržování sociálního kontaktu. Také lze předpokládat, že jedinci pobírající starobní důchod, mohou být více motivováni tím, že si vzděláváním mohou nahradit své působení v zaměstnání. V těchto proměnných se vychází ze získaných informací především od Rabušicové, Rabušice (2008, s. 283). Mimo jiné motivaci účastníků může ovlivnit dosažené vzdělání, kdy lze předpokládat, že vysokoškolsky vzdělaní senioři budou chtít i nadále rozšiřovat svoje poznatky, což je usuzováno na základě poznatků od Boulton-Lewis a Tama (2012, s. 3).

Proměnná:

- bydliště: Opava / jiné město či vesnice,
- pohlaví: muž /žena,
- starobní důchod: pobírající důchod/ pracující,
- rodinný stav: ženatý, vdaná/ rozvedený, rozvedená/
vdovec, vdova/ svobodný, svobodná,
- vzdělání: výše vzdělání – vysokoškolské/ vyšší odborné/ středoškolské
s maturitou/ vyučení/ základní.

Zkoumaná osoba označí u osobnostních charakteristik pravdivou odpověď týkající se její osoby. Na základě toho bude zjištěno, které proměnné mají vliv na motivaci ke vzdělávání na U3V.

V3: Jaký je vztah mezi motivací účastníků ke vzdělávání na U3V a limity či bariérami ve vzdělávání?

Bariér, které mohou seniory limitovat ve vzdělávání na U3V, je spousta. V rámci tohoto výzkumu mohou mít podobu finančních, zdravotních, rodinných důvodů, nedostatku času, snížené schopnosti učit se, přičemž se vychází z publikace Rabušicové a Rabušice (2008, s. 283). Dále se může jednat o bariéru špatné dopravy, nevhodné doby konání či nevyhovujících prostorů na U3V v případě, že nejsou přizpůsobeny účastníkům s horším zdravotním stavem či handicapem, o čemž se lze dočíst v publikaci Čornaničové, Petřkové (2004, s. 69).

Při stanovování daných bariér a limitů se vycházelo taktéž z teoretických poznatků. Především byla inspirace brána z poznatků, které ve svých publikacích uvádí Špatenková a Smékalová (2015, s. 80-81), Rabušicová a Rabušic (2008, s. 283), Čornaničová a Petřková (2004, s. 69). Motivací jsou myšleny důvody, které seniory vedou k účasti vzdělávání se na U3V, přičemž je důležité vycházet mimo uvedené zdroje například z publikace Šeráka (2009, s. 193), který je taktéž citován v teoretické části.

Proměnná: závažnost důvodu na škále určitě ano, spíše ano, nevím, spíše ne, určitě ne.

Zkoumaná osoba označí na stanovené škále u každého předem zvoleného výroku míru souhlasu, zda je pro něj daný výrok limitem či bariérou k účasti ve vzdělávání na U3V či nikoliv. Na základě toho bude zjištěno, které proměnné mají vliv na motivaci ke vzdělávání.

H1: Předpokládám, že seniory ke vzdělávání na U3V více ovlivňuje motiv potřeby osobního rozvoje než jiné motivy (touha získávat nové znalosti, udržení vlastních sil a soběstačnosti, potřeba získávání a udržování sociálních kontaktů, potřeba získávání přehledu o aktuálním dění v rychle se rozvíjejícím světě, efektivní využití volného času).

Seniorem je myšlen každý účastník vzdělávání na U3V, který pobírá starobní důchod. V případě, že se na U3V vzdělává účastník nepobírající starobní důchod, nespadá do výzkumného vzorku.

Proměnná *motiv*y, může nabývat následujících podob:

- touha získávat nové poznatky a informace,
- potřeba osobního rozvoje,
- potřeba získávání a udržování sociálních kontaktů,
- potřeba získávání přehledu o aktuálním dění v rychle se rozvíjejícím světě,
- udržení vlastních sil a soběstačnosti,
- efektivní využití volného času.

Tyto motivy, jak již bylo konkrétněji zmíněno na str. 47-48 u první výzkumné otázky, byly vybírány dle pročené literatury. Pro upřesnění se jednalo především o publikaci Čornaničové a Petřkové (2004, s. 68), Adamce, Dana, Haškovcové (2010, s. 362) či Špatenkové a Smékalové (2015, s. 72).

H2: Motivy, které ke vzdělávání na U3V ovlivňují ženy, jsou více různorodé než motivy, které ke vzdělávání na U3V ovlivňují muže.

Proměnná na základě *pohlaví* může nabývat podob muž/ žena, přičemž se vychází z poznatků od Šeráka (2009, s. 131-135), který tvrdí, že až 95 %

vzdělávajících se seniorů na U3V jsou ženy. Proměnná je dána do souvislosti motivy *touha získávat nové znalosti, potřeba osobního rozvoje, potřeba získávání a udržování sociálních kontaktů, potřeba získávání přehledu o aktuálním dění v rychle se rozvíjejícím světě, udržení soběstačnosti, efektivní využití volného času*. Hypotéza se potvrdí v případě, že bude zjištěný statisticky významný rozdíl mezi muži a ženami, který bude posouzený na základě častějších odpovědí „určitě ano“ a „spíše ano“.

H3: Potřeba osobního rozvoje seniorů na U3V je častěji u vysokoškolsky vzdělaných seniorů než je tato potřeba u seniorů s nižší formální kvalifikací.

Proměnná *dosažené vzdělání* může nabývat následujících podob, a to na základě Andragogického slovníku (Průcha, Veteška, 2014, s. 217):

- vysokoškolské, díky kterému jedinec získal vysokoškolský titul jako například Bc., Ing., Mgr., MUDr., JUDr. Či PhDr.,
- vyšší odborné, kdy jedinec získal právo používat označení titul diplomovaný specialista DiS.,
- středoškolské vzdělání s maturitou, kdy jedinec své vzdělání zakončil maturitní zkouškou, tudíž obdržel maturitní vysvědčení,
- vyučený/á, přičemž jedinec své studium zakončil zkouškou, na jehož základě obdržel výuční list,
- základní, kdy má jedinec splněnou povinnou školní docházku, avšak nedosáhl na žádnou ze závěrečných středoškolských zkoušek (Průcha, Veteška, 2014, s. 217). V případě, že se vychází z Šeráka (2009, s. 131-135), můžeme předpokládat, že potřebu osobního rozvoje prostřednictvím U3V mají častěji senioři vysokoškoláci než senioři s nižším vzděláním.

Proměnná je dána do souvislosti s motivem „potřeba osobního“. Hypotéza bude potvrzena v případě, že se zjistí statisticky významný rozdíl mezi účastníky s vysokoškolským vzděláním odpovídajících častěji možnosti „určitě ano“ a „spíše ano“ s účastníky s nižším formálním vzděláním (vyšší odborné vzdělání, středoškolské vzdělání, vyučení či základní vzdělání).

H4: Motiv udržování vlastních sil a soběstačnosti motivuje ke vzdělávání na U3V více seniory žijící bez partnera (rozvedení, svobodní, ovdovělí) než seniory, kteří žijí v manželství.

Proměnná *rodinný stav* se spojuje s motivem „udržování vlastních sil a soběstačnosti“, přičemž se vychází z literatury od Špatenkové a Smékalové (2015, s. 72).

Proměnná může mít následující podoby:

- rozvedený/rozvedená,
- vdovec/vdova,
- svobodný/svobodná
- ženatý/vdaná.

Pro upřesnění jsou rozvedenými, ovdovělými a svobodnými myšleni senioři, kteří mohou mít v současnosti nového partnera, ale nesdílí společnou domácnost a do kategorie seniorů v manželství spadají všichni senioři, kteří sdílejí společnou domácnost s partnerem.

Daná hypotéza se potvrdí v případě, že bude zjištěný statisticky významný rozdíl mezi jedinci s rodinným stavem vdova/vdovec, rozvedený/rozvedená, svobodný/svobodná a ženatý/vdaná. Tento rozdíl bude posouzený na základě častějších odpovědí „určitě ano“ a „spíše ano“.

H4: Senioři, kteří žijí ve městě Opava považují vzdělávání na U3V za efektivně využitý volný čas častěji než senioři, kteří žijí mimo město Opava.

Proměnná *místa bydliště* může nabývat podoby jedinců žijících přímo ve městě Opava a jedinců žijících v okolí Opavy. Proměnná je dána do souvislosti s motivem „efektivně využitý volný čas“, a to dle Adamce, Dana a Haškovcové (2010, s. 362).

Hypotéza bude potvrzena v případě, že se zjistí statisticky významný rozdíl mezi jedinci žijících přímo ve městě Opava a jedinci žijících v okolí. Hypotéza bude potvrzena, pokud nejčastější možnou odpovědí, ze strany seniorů žijících mimo město Opava, bude buďto „určitě ano“ nebo „určitě ne“.

H5: Motivace seniorů ke vzdělávání na U3V je vyšší u seniorů, kteří se nepotýkají s limity či bariérami než u seniorů, kteří se s limity či bariérami ve vzdělávání potýkají.

Proměnná motivace ke vzdělávání na U3V je dána do souvislosti s limity a bariérami, se kterými se mohou senioři potýkat.

Bariérami jsou myšleny limity, které komplikují účastníkům vzdělávat se na U3V. Mohou mít, v případě že se vychází z publikace Rabušicové, Rabušice (2008, s. 283) a Čornaničové, Petřkové (2004, s. 69), následující podobu:

- finanční prostředky,
- rodinné důvody,
- zdravotní důvody,
- špatná doprava,
- nedostatek času,
- nevhodná doba konání,

- snížená schopnost učit se,
- prostor na U3V.

Hypotéza bude potvrzena v případě, že bude zjištěný statisticky významný rozdíl mezi jedinci, kteří u bariér odpoví „určitě ano“ nebo „spíše ano“ a jedinci, kteří odpoví „spíše ne“ nebo „určitě ne“. Možnou odpovědí ze strany jedinců, které nelimitují žádné bariéry, bude „ano, uvažuji o pokračování ve vzdělávání na U3V.“

4.3 Pilotáž a předvýzkum

Vzhledem k tomu, aby byl výzkum přínosný, a aby byly získány všechny potřebné informace ke splnění stanoveného cíle práce, byla před vstupem do terénu pozornost věnována realizaci dvou zásadních kroků. Jednalo se o pilotážní průzkum a předvýzkum.

V případě pilotážního průzkumu se jednalo o seznámení s prostředím Slezské univerzity a díky pozitivnímu přístupu ze strany univerzity k této práci, se podařilo získat kontakty na vyučující a lektory U3V. Centrem celoživotního vzdělávání bylo objasněno, že až na pár jednotlivců, kteří navštěvují kurz anglického jazyka, se vzdělávání na U3V účastní v naprosté většině lidé pobírající starobní důchod. To byl také jeden z důvodů, proč bylo v rámci dané práce rozhodnuto, že výzkumný vzorek bude tvořen právě lidmi ve starobním důchodu. V této práci byli tito účastníci nazýváni vzhledem k získaným poznatkům z teoretické části jako senioři. Důvodem použití právě pojmu senior byl především souhrn načtených poznatků z odborných publikací, přičemž například Jaroševský a Roula (2013) uvádí, že pojem senior v dnešní době nahradil dřívější pojem důchodce (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 47).

Následně byl zrealizován předvýzkum. Pro získání potřebných informací, které sloužily mimo jiné k sestavení otázek v dotazníku byl zvolen rozhovor.

Výhodou rozhovoru je, že se jedná o kontakt tváří v tvář. Tento způsob byl vybrán na základě tvrzení Gavory (2000, s. 110) z toho důvodu, že umožňuje zachytit jak fakta, tak hlouběji pochopit motivy dotazovaných respondentů. Typů rozhovorů je vícero, v předložené práci byl zvolen polostrukturovaný rozhovor, který obsahuje předem dané otázky, jež mají otevřený charakter odpovědí. Ze strany účastníků vzdělávání na U3V byly získány kontakty na seniory, kteří v minulosti navštěvovali univerzitu třetího věku, ale v momentální chvíli se žádného kurzu neúčastní. Vzhledem k tomu, aby se získaly relevantní informace o důvodech, proč se senioři účastní vzdělávání a co je k tomu vede, byli pro splnění předvýzkumu vybráni senioři, kteří se již vzdělávání neúčastní. Z šesti kontaktovaných se ke spolupráci ozvali tři, kteří byli velmi ochotní kvůli uskutečnění rozhovoru se sejít.

Vzhledem k tomu, že se jedná o kvantitativní výzkum, vycházelo se při formulaci otázek z daných hypotéz. Otázky zní následovně:

- Z jakého důvodu jste se účastnila kurzů na U3V?
- Potýkal/a jste se s nějakými bariérami, které Vás ve vzdělávání limitovaly?
- Proč jste studium ukončil/a?
- Považoval/a jste čas strávený vzděláváním na U3V za efektivně využitý či nikoliv?
- Motivovalo by vás něco k tomu se znovu zúčastnit vzdělávání na U3V?
- Znáte i další vzdělávací aktivity určené pro seniory? Případně, účastníte se nějakých?

Před započítáním dotazování byl každý respondent seznámen s tématem rozhovoru a s otázkami. Byli ujištěni o anonymitě jejich odpovědí a mimo jiné také díky navození dobré atmosféry, byl od všech získán souhlas

k provádění výzkumu. S každým ze tří dotazovaných seniorů byla zrealizována schůzka v jedné z opavských kaváren. Rozhovorů se zúčastnily dvě ženy a jeden muž. S hodnou náhodou všichni byli dříve zaměstnaní jako učitelé, žili přímo ve městě Opava a měli vysokoškolské vzdělání. Vzdělávání na U3V se účastnili zejména kvůli potřebě seberozvoje, setkávání se s novými lidmi a navazování přátelství. Za velký přínos také shodně uváděli zlepšení komunikace s mladšími generacemi, jelikož s nimi začali nacházet společná témata. Vzdělávací kurz zvolili na základě toho, jaké téma je zaujalo.

Při dotazování bylo využito poznatků z knihy od Gavory (2000, s. 110-114), který zdůrazňuje výhody rozhovorů v tom, že dokáže hlouběji proniknout do motivů respondentů. Dva rozhovory trvaly asi 40 minut, jeden z rozhovorů trval přes 60 minut. Příčinou bylo to, že respondenti měli možnost volně hovořit na položené otázky, přičemž ze strany výzkumníka bylo zasahováno pouze v případě, že se jejich odpovědi odchylovaly od daného tématu. Rozhovory byly se souhlasem respondentů nahrávány a zapisovány. Po ukončení dotazování byly jednotlivé rozhovory přepsány a podrobeny technice otevřeného kódování. Při zpracovávání kódování a následně vytváření kategorií, se postupovalo dle Švaříčka a Šedové (2007, s. 211-221), přičemž byla použita metoda tužka a papír. Prostřednictvím kódování bylo získáno 16 kódů zahrnujících tematické celky. V rámci kategorizace byly seskupeny jednotlivé kódy podle toho, jaká byla jejich podobnost či spojitost. Výsledky analýzy rozhovorů přinesly užitečné a obohacující informace týkající se motivů ovlivňujících vzdělávání seniorů a limitujících bariér a podklad pro vytvoření dotazníku.

Shrnutí rozhovorů bylo provedeno na základě kategorií, které vznikaly axiálním kódováním. Kódy, které jsou přiloženy v příloze, byly sloučeny do kategorií na základě spojitostí a vnitřních souvislostí.

- **Motivy:** seberozvoj, dorozumění se v cizině, rodinné důvody, neznalost PC, získávání přehledu o aktuálním dění v rychle se rozvíjícím světě, získávání a udržování sociálních kontaktů, efektivně využitý čas, zábava.
- **Bariéry a limity:** rodinné důvody, zdravotní stav, snížená schopnost učit se, finance, nevhodná doba konání.
- **Osobnostní charakteristiky:** vysokoškolské vzdělání, ženatý/vdaná, Opava, aktivity na trénování paměti i těla.

Následně dle poznatků z teoretické části a s odkazem na veškerou literaturu, která byla v rámci operacionalizace již zmíněna a na základě proběhnutých rozhovorů byl sestaven dotazník. V kurzu anglického jazyka, kterého se zúčastnilo 12 seniorů, bylo zjišťováno, zda respondenti rozumí položeným otázkám. Respondenti odpovídali na otázky, zabývající se motivy ke vzdělávání a bariérami, jež limitují jejich vzdělávání, na pětistupňových Likertových škálách. Pro zvolení této podoby škál bylo rozhodnuto z toho důvodu, že se výsledky na škálách dají snadno kvantifikovat, což následně umožnilo smysluplné zpracování. Jednotlivé stupně měly podobu: určitě ano, spíše ano, nevím, spíše ne, určitě ne. Vycházelo se z Gavory (2000, s. 68-69), díky jehož poznatkům byla možnost odpovědět si na otázky týkající se toho, zda respondenti rozumí všem zadaným pokynům, zda rozumí pojmům a zkratkám v otázkách dotazníkového šetření či zda jsou sesbírané takové údaje, které lze správně vyhodnotit.

4.4 Realizace sběru dat

Jakmile byl hotový předvýzkum, pozornost se začala věnovat dotazníkovému šetření. Vzhledem k tomu, aby mohly být hypotézy správně testovány s ohledem na cíl práce, bylo ve výzkumu využito kvantitativní metody. Jako

vhodný způsob pro získání potřebných informací byl zvolený dotazník. Důvodem bylo to, že díky dotazníkům je možno získat informace od velkého počtu respondentů. Navíc finanční a časová stránka není tak náročná jako u jiných technik. Cílovou skupinou výzkumu byli senioři, kteří se účastní vzdělávání na U3V při Slezské univerzitě v Opavě. Dotazník byl vytvořený na základě stanovených hypotéz a rozdělný na dvě části. Úvodní část dotazníku se zaměřuje na otázky týkajících se osobnostních charakteristik cílové skupiny. Jedná se o bydliště, pohlaví, rodinný stav a nejvyšší dosažené vzdělání. Jedna otázka se týkala také pobírání starobního důchodu, a to z důvodu odlišení účastníků vzdělávání, jelikož U3V při Slezské univerzitě v Opavě mohou navštěvovat všichni lidé starších 50 let. Druhá část dotazníku obsahuje otázky zabývající se důvody vzdělávání seniorů na U3V a bariérami, které limitují seniory ve vzdělávání.

Otázky byly zvoleny jednoduché, vždy takové, aby byly pro respondenty smysluplné. Většina otázek byla uzavřena, tudíž měli respondenti své odpovědi kroužkovat. Vždy byla možná pouze jedna odpověď. Dvě části, pod které spadalo několik dalších otázek, byly vyhotoveny v podobě Likertových škál. Respondenti tak mohli díky těmto škálám vyjádřit svůj stupeň souhlasu nebo nesouhlasu s daným výrokiem. Pod každou z těchto částí následovala jedna otevřená otázka, která respondentům dávala možnost vyjádřit se k předešlým otázkám.

Návratnost vyplněných dotazníků je v případě určitých opatření postačující k tomu, aby to výzkumníkovi pomohlo s jeho cíli práce. Při tvoření dotazníku v rámci tohoto výzkumu se zejména vycházelo z Gavory (2000, s. 92-107) a Reichela (2009, s. 118-123). Dotazník byl směřovaný k získání odpovědí na výzkumné otázky, které si kladou za cíl popsat motivy seniorů ve vzdělávání na univerzitě třetího věku a popsat vztah mezi motivací seniorů vzdělávat se na U3V a bariérami či limity ve vzdělávání.

Dále se nabízela se otázka: Kdo je účastník vzdělávání na U3V? Na tuto otázku částečně dokázal odpovědět vytvořený dotazník, kde byly zahrnuty otázky genderu, dosaženého vzdělání či důvodů ke vzdělání.

Dotazníkové šetření proběhlo v únoru 2020 na U3V Slezské univerzity v Opavě. K vyplnění dotazníku byl požádán každý účastník bez ohledu na druh studovaného oboru, pohlaví či další aspekty. Až během vyhotovování výsledků dotazníkového šetření byl vzorek respondentů zúžený pouze na účastníky, jenž pobírali starobní důchod, jelikož tato skupina účastníků byla zahrnuta v cíli výzkumu. Distribuováno bylo celkem 169 dotazníků určených respondentům. Pro neúplnost bylo vyřazeno 8 z nich, tudíž předkládané výsledky jsou ze získaného vzorku 161 osob. Při dotazování bylo jednak využito internetového nástroje survio.cz, kterého využili někteří účastníci počítačového kurzu, avšak z velké části byl výzkum prováděn vždy na začátku výuky jednotlivých vzdělávacích kurzů přímo na univerzitní půdě, což zřejmě zapříčinilo stoprocentní návratnost. V tabulce č. 1 je návratnost přehledně zpracována. Souhrnné výsledky však neudávají součet všech účastníků kurzů U3V, jelikož někteří lektoři nebyli otevření výzkumnému šetření nebo účastníci kurzů nebyli přítomni ve výuce v den dotazníkového šetření. Zjištěná fakta jsou tudíž výběrem zúčastněných. Nutností bylo časově se přizpůsobit jednotlivým přednáškám a kurzům.

Tabulka č. 1: Návratnost dotazníků (v ks a v %)

	Rozdané v ks	Navracené v ks	Navracené v %	Vyřazené v ks	Vyřazené v %	Zařazené v ks	Zařazené v %
Celkem	169	169	100 %	8	5 %	161	95 %

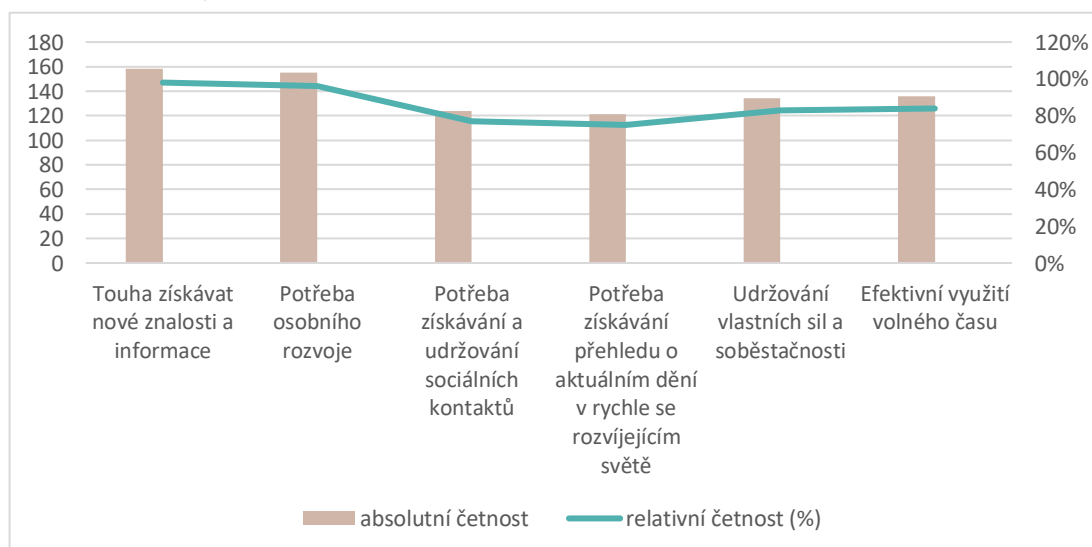
Zdroj: Vlastní

4.5 Interpretace dosažených výsledků

Z celkového počtu 169 dotazovaných seniorů, kteří se vzdělávají na univerzitě třetího věku při Slezské univerzitě v Opavě, 8 z nich nevyplnilo dotazník v takové míře, aby se jejich odpovědi mohly započítat do výzkumného vzorku nebo se jednalo o účastníky, kteří nejsou předmětem práce, jelikož v době vyplňování dotazníku nepobírali starobní důchod. Výsledky jsou tedy vyhotoveny z výzkumného vzorku 161 respondentů.

H1: Předpokládám, že seniory ke vzdělávání více ovlivňuje motiv potřeby osobního rozvoje než jiné motivy (touha získávat nové znalosti, udržení vlastních sil a soběstačnosti, potřeba získávání a udržování sociálních kontaktů, potřeba získání přehledu o aktuálním dění v rychle se rozvíjejícím světě, efektivně využít volný čas).

Graf č. 1: Motivy seniorů ke vzdělání na U3V

Zdroj: Vlastní

Z grafu je patrné, že 158 (98 %) seniorů ze všech 161 dotazovaných ovlivňuje ve vzdělávání na U3V motiv touha získávat nové znalosti. Potřeba osobního rozvoje je motivující pro 155 (96 %) seniorů, udržování vlastních sil a soběstačnosti je motivující pro 134 (83 %) seniorů a vzdělávání považuje za efektivně využitý volný čas 136 (84 %) seniorů. Nejméně seniorů ovlivňuje

ve vzdělávání potřeba získávání a udržování sociálních kontaktů, jelikož „určitě ano“ nebo „spíše ano“ odpovědělo 124 (77 %) seniorů a získávání přehledu o aktuálním dění v rychle se rozvíjejícím světě, protože „určitě ano“ nebo „spíše ano“ odpovědělo 121 (75 %). Zřejmé však je, že všechny dané motivy ovlivňují ve vzdělávání naprostou většinu seniorů, kteří se na U3V vzdělávají. Motiv, ovlivňující ve vzdělávání na U3V nejvíce dotazovaných seniorů, je touha získávat nové znalosti, tudíž tento výsledek o 2 % vyvrácí hypotézu.

Hypotéza 1 se nepotvrdila.

H2: Motivy, které ke vzdělávání na U3V ovlivňují ženy, jsou více různorodé než motivy, které ke vzdělávání na U3V ovlivňují muže.

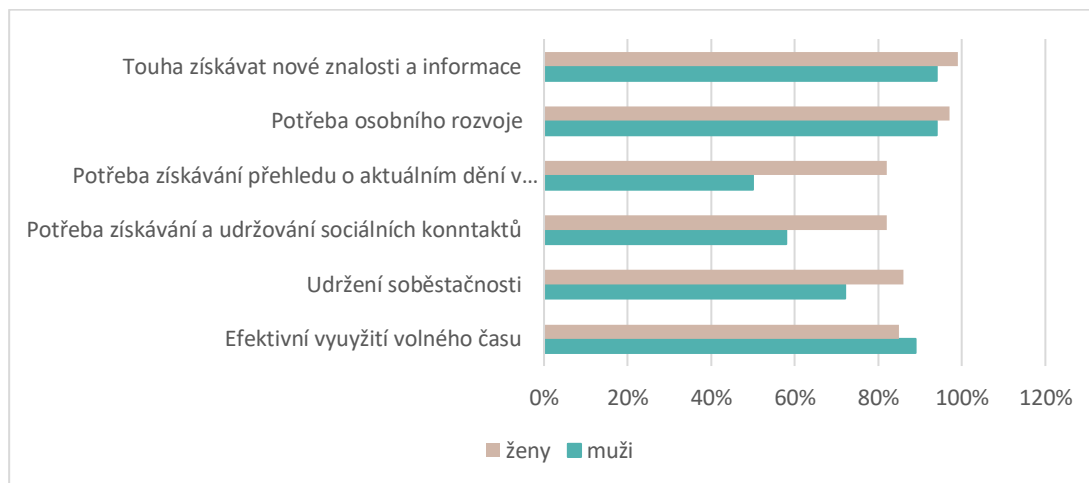
Tabulka č. 2: Pohlaví účastníků

Pohlaví	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Muži	36	22 %
Ženy	125	78 %

Zdroj: Vlastní

Pohlaví – z celkového počtu se dotazníkového šetření zúčastnilo 125 žen (78 %) a 36 mužů (22 %).

Graf č. 2: Motivy seniorů ke vzdělání na U3V dle pohlaví

Zdroj: Vlastní

Z uvedeného vyplývá, že motiv **touha získávat znalosti a informace** ovlivňuje na základě odpovědí „určitě ano“ nebo „spíše ano“ ve vzdělávání celkem 124 (99 %) žen ze 125 a 34 (94 %) mužů z 36. Co se týče pohlaví, tento motiv je procentuálně velice vyrovnaný. Motiv **potřeba osobního rozvoje** ovlivňuje u obou pohlaví nejvíce účastníků. Z žen se jedná o 97 %, jelikož „určitě ano“ nebo „spíše ano“ odpovědělo 121 z celkového počtu. Mužů z celkového počtu odpovědělo „určitě ano“ nebo „spíše ano“ 34, tudíž 94 %. Motiv **potřeba získávání a udržování sociálních kontaktů** má ve výsledcích větší rozdíl, jelikož „určitě ano“ nebo „spíše ano“ odpovědělo 103 žen (82 %), ale jen 21 mužů (58 %). Motiv **potřeba získávání přehledu o aktuálním dění v rychle se rozvíjícím světě** se procentuálně nejvíce liší. Důležitý je tento motiv na základě odpovědí „určitě ano“ a „spíše ano“ pro 103 (82 %) žen ze 125, ale pro muže jen tento motiv důležitý jen z polovinu dotazovaných, jelikož „určitě ano“ nebo „spíše ano“ odpovědělo 18 mužů. Motiv **udržování soběstačnosti** ovlivňuje ve vzdělávání dle získaných odpovědí 108 (86 %) a 26 (72 %) mužů. Vzdělání jakožto **efektivní využití volného času** považuje dle odpovědí „určitě ano“ a „spíše ano“ 106 (85 %) žen a 30 (83 %) mužů.

Na základě výsledků z výzkumného šetření je patrné, že nejčastějším motivem, který ovlivňuje vzdělávání žen na U3V je touha získávat nové znalosti, přičemž muže ve vzdělávání ovlivňuje touha získávat nové znalosti a informace a potřeba osobního rozvoje úplně rovnocenně. Ženy jsou na základě výzkumného šetření ve vzdělávání ovlivňovány více různorodými motivy současně, avšak muži jsou ve vzdělávání nejvíce ovlivňováni dvěma motivy, díky kterým obohacují své vlastní znalosti a dovednosti.

Hypotéza 2 se potvrdila.

V1: Jaké motivy ovlivňují vzdělávání seniorů na U3V při Slezské univerzitě v Opavě?

Tabulka č. 3: Motivory seniorů ke vzdělávání

Motivy	Určitě ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Určitě ne
Touha získávat nové znalosti	140	18	0	3	0
Potřeba osobního rozvoje	128	27	0	4	2
Potřeba získávání a udržování sociálních kontaktů	75	49	4	26	7
Potřeba získávání přehledu o aktuálním dění v rychle se rozvíjejícím světě	79	42	6	23	11
Udržení soběstačnosti	98	36	5	13	9
Efektivní využití volného času	95	41	4	14	7

Zdroj: Vlastní

Z uvedeného vyplývá, že senioři, kteří navštěvují U3V, jsou ke vzdělávání velice motivováni. Nejčetnějším motivem je „touha získávat nové znalosti“, jelikož „určitě ano“ nebo „spíše ano“ uvedlo 158 dotazovaných (98 %). Mimo motivy, které jsou uvedeny v tabulce a jejichž výsledky byly konkrétně specifikovány u výsledků k hypotézám 1 a 2, uváděli senioři ve volných odpovědích také, že se vzdělávání na U3V účastní z důvodu trénování paměti, sebevzdělávání, cestování nebo že se prvně jednalo o zvědavost. Mnozí senioři vyzdvihovali své lektory, kteří je kurzem provádí nebo spojovali vzdělávání se zábavou.

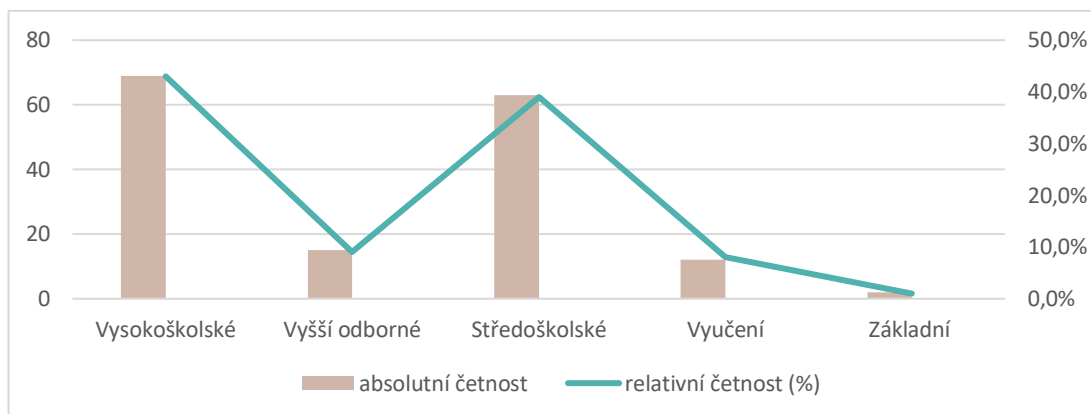
H3: Potřeba osobního rozvoje seniorů na U3V je častěji u vysokoškolsky vzdělaných seniorů než je tato potřeba u seniorů s nižší formální kvalifikací.

Tabulka č. 4: Nejvyšší dosažené vzdělání

Vzdělání	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Vysokoškolské	69	43 %
Vyšší odborné	15	9 %
Středoškolské	63	39 %
Vyučení	12	8 %
Základní	2	1 %

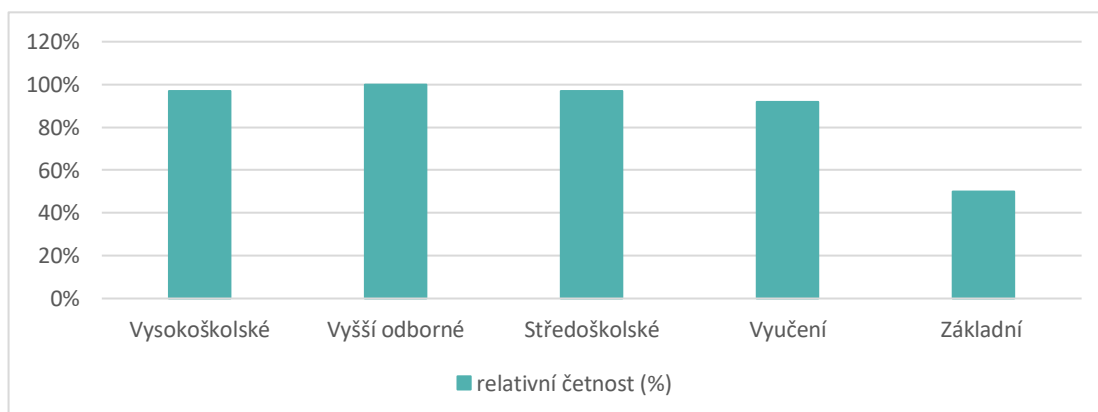
Zdroj: Vlastní

Graf. č. 3: Nejvyšší dosažené vzdělání

Zdroj: Vlastní

Graf č. 4: Potřeba osobního rozvoje v závislosti na dosaženém vzdělání

Zdroj: Vlastní

Ze získaných údajů vyplývá, že motiv potřeba osobního rozvoje se téměř neliší na základě toho, jakého nejvyššího vzdělání senioři v minulosti dosáhli. Je to

zřejmé dle výsledků, kdy „určitě ano“ nebo „spíše ano“ odpovědělo 61 (97 %) seniorů s vysokoškolským vzděláním, 15 (100 %) seniorů, kteří mají vyšší odborné vzdělání, seniorů se středoškolským vzděláním ovlivňuje ve vzdělávání potřeba osobního rozvoje z 97 %, tedy 67 z dotazovaných seniorů a 11 (92 %) seniorů, kteří jsou vyučení. Senioři se základním vzděláním, jenž navštěvují U3V, jsou pouze dva, z nichž jeden odpověděl, že ho potřeba osobního rozvoje ke vzdělávání motivuje.

Hypotéza č. 3 se nepotvrdila.

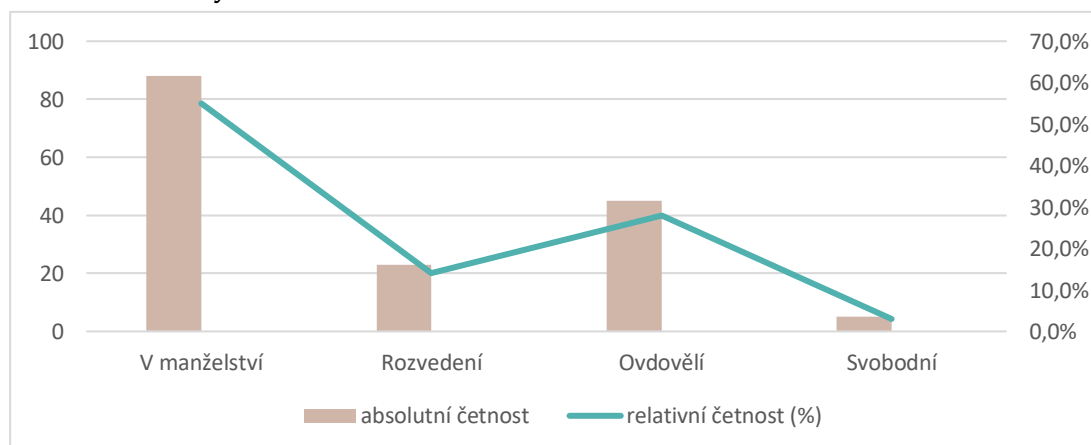
H4: Motiv udržování vlastních sil a soběstačnosti motivuje ke vzdělávání na U3V více seniory žijící bez partnera (rozvedení, svobodní, ovdovělí) než seniory, kteří žijí v manželství.

Tabulka č. 5: Rodinný stav

Rodinný stav	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
V manželství	88	55 %
Rozvedení	23	14 %
Ovdovělí	45	28 %
Ovdovělí	5	3 %

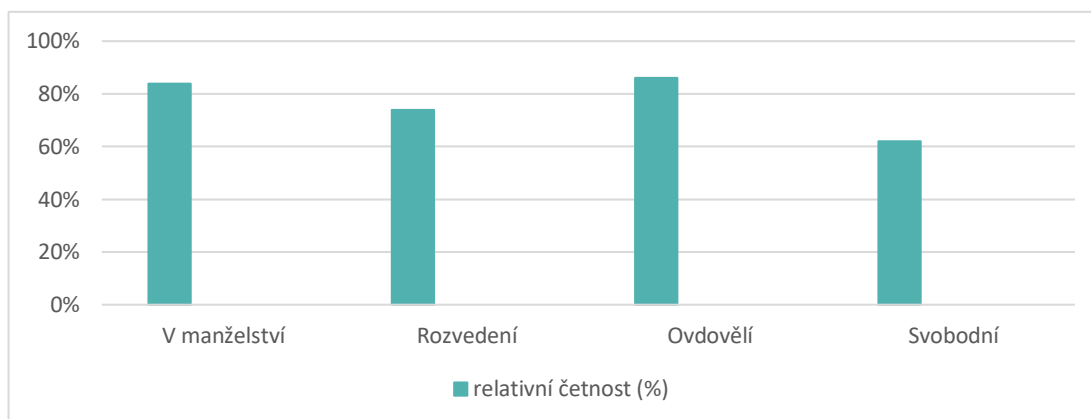
Zdroj: Vlastní

Graf č. 5: Rodinný stav

Zdroj: Vlastní

Graf č. 6: Motiv udržování vlastních sil a soběstačnosti v závislosti na rodinném stavu

Zdroj: Vlastní

Z uvedeného vyplývá, že proměnná rodinný stav téměř neovlivňuje motiv udržování vlastních sil a soběstačnosti. Patrné to je na základě výsledků dotazníkového šetření, jelikož 74 (84 %) seniorů z 88 dotazovaných, kteří jsou v manželství (myšleno sdílení společné domácnosti s partnerem) motiv udržování vlastních sil a soběstačnosti ovlivňuje ve vzdělávání. Seniory, jenž jsou rozvedení, motivuje udržování vlastních sil a soběstačnosti ze 74 %, jedná se tedy o 17 seniorů z 23, kteří odpověděli „určitě ano“ nebo „spíše ano“. Ovdovělých odpovědělo „určitě ano“ nebo „spíše ano“ 39 (84 %) a svobodných 4 (62 %) z 5 zúčastněných seniorů, jenž se daný rodinný stav týkal. Z výsledků je patrné, že se kurzů U3V účastní více seniorů, kteří jsou v manželství nebo žijí s partnerem než seniorů, kteří s partnerem nežijí. V odpovědích se také objevovala poznámka, že se vzdělávání na U3V stalo společným koníčkem manželů.

Hypotéza č. 4 se nepotvrdila.

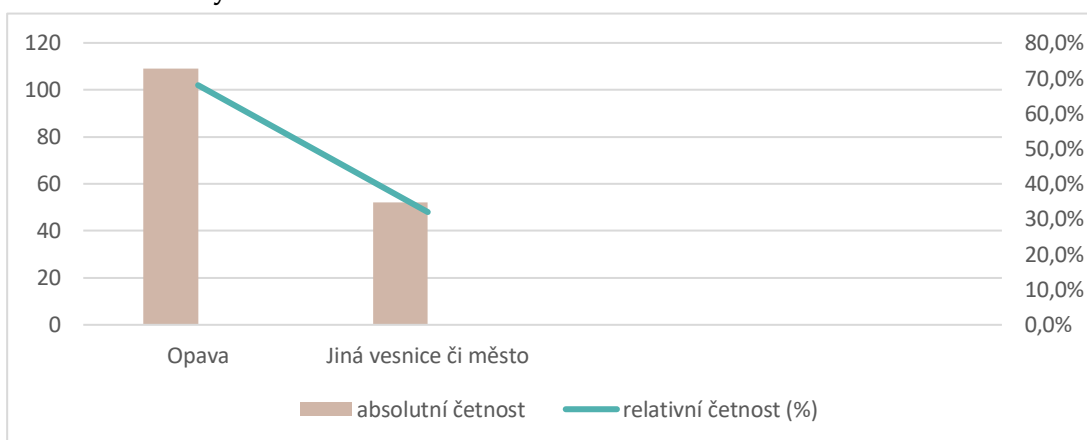
H5: Senioři, kteří žijí ve městě Opava považují vzdělávání na U3V za efektivně využitý volný čas častěji než senioři, kteří žijí mimo město Opava.

Tabulka č. 6: Místo bydliště

Místo bydliště	Absolutní četnost	Relativní četnost
Opava	109	68 %
Jiná vesnice či město	52	32 %

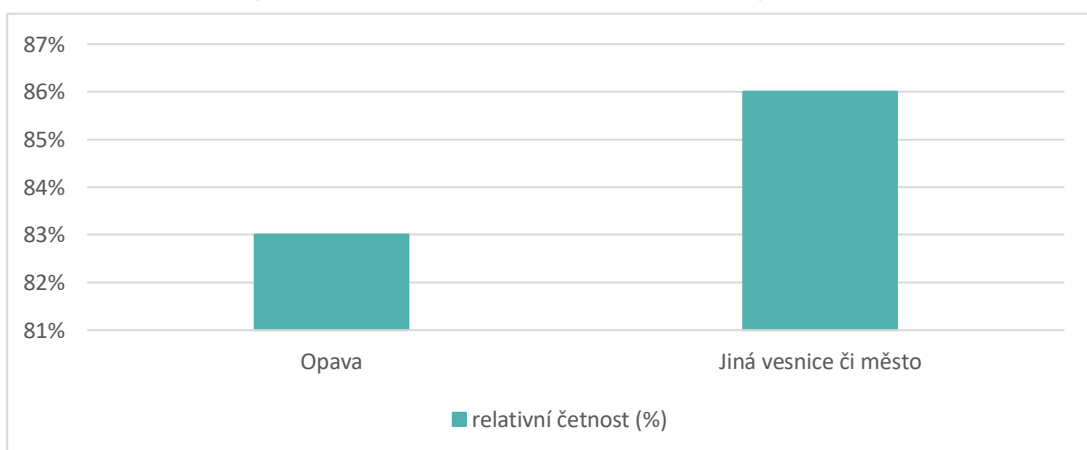
Zdroj: Vlastní

Graf č. 7: Místo bydliště

Zdroj: Vlastní

Graf č. 8: Efektivní využití volného času v závislosti k místu bydliště

Zdroj: Vlastní

Z uvedeného vyplývá, že nezáleží na tom, odkud senior pochází. Ze 109 seniorů žijících v Opavě odpovědělo „určitě ano“ nebo „spíše ano“ 91 (83 %) respondentů. Seniorů, kteří žijí v jiném městě či vesnici, se účastní

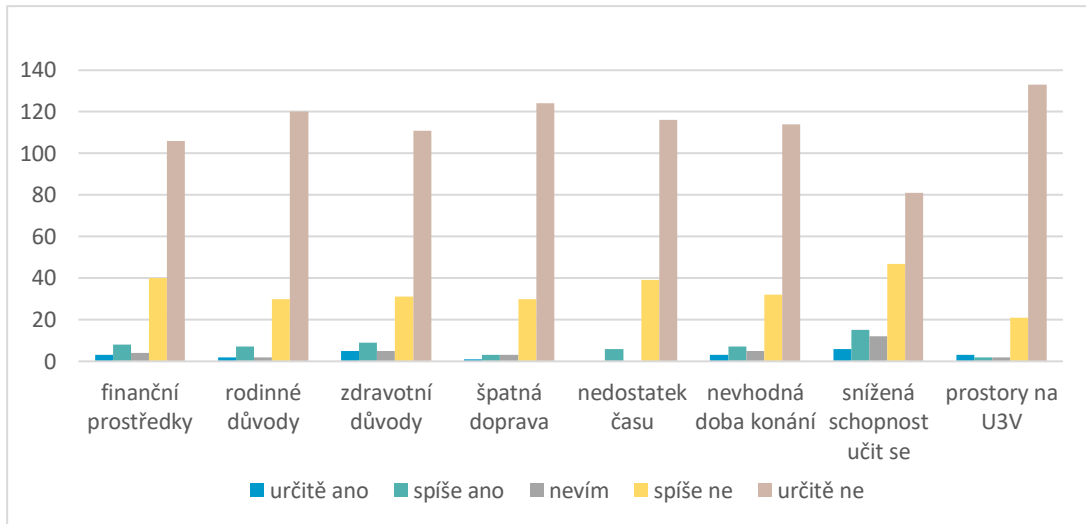
vzdělávání na U3V 52 a 45 (86 %) z nich odpovědělo „určitě ano“ nebo „spíše ano“. I přesto, že naprostá většina respondentů považuje vzdělávání za efektivně využitý volný čas, předpoklad, že senioři žijící v Opavě budou častěji považovat vzdělávání na U3V za efektivně využitý čas, byl vyvrácen. Hypotéza č. 5 se nepotvrdila.

V2: Jaký je vztah mezi osobnostními charakteristikami a motivy seniorů ke vzdělávání na U3V?

Dle interpretace dat ke stanoveným hypotézám je zřejmé, že senioři, kteří se vzdělávají na U3V jsou motivováni ve vzdělávání na základě mnoha různých motivů, které však neovlivňují vzdělávání seniorů dle osobnostních charakteristik jako je rodinný stav, místo bydliště nebo dosažené vzdělání. Jediný rozdíl, který je patrný, je v pohlaví. Ženy se účastní vzdělávání více než se vzdělávání na U3V účastní muži. Také je rozdíl v motivech ovlivňující ženy a muže, jelikož muži uváděli nejvíce dva motivy, které je ve vzdělávání motivují, avšak ženy ovlivňuje dle výzkumného šetření častěji ve vzdělávání současně více motivů.

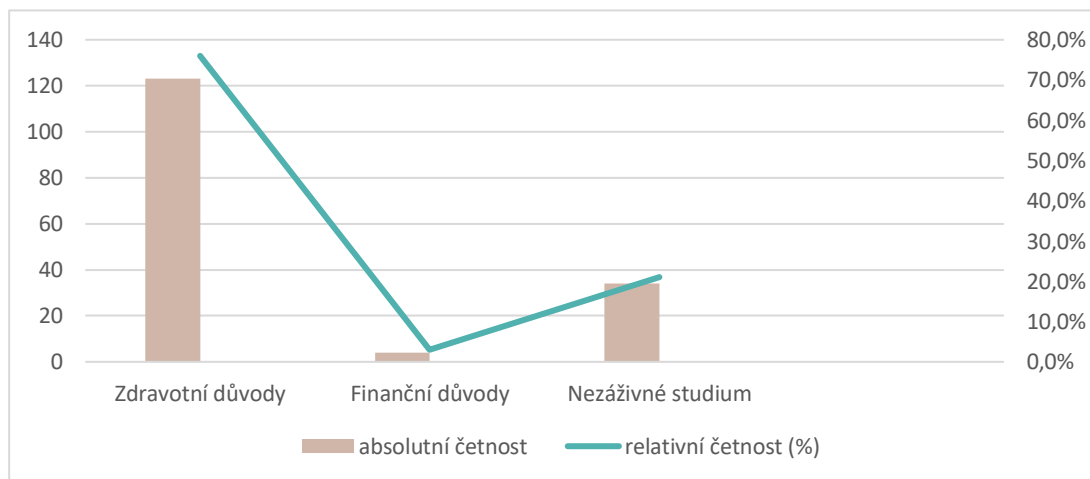
H6: Motivace seniorů ke vzdělávání na U3V je vyšší u seniorů, kteří se nepotýkají s limity či bariérami než u seniorů, kteří se s limity či bariérami ve vzdělávání potýkají.

Graf č. 9: Bariéry a limity ve vzdělávání na U3V

Zdroj: Vlastní

Graf č. 10: Nejzásadnější důvod k ukončení studia

Zdroj: Vlastní

Z uvedeného vyplývá, že účastníci vzdělávání U3V při Slezské univerzitě v Opavě nejsou limitováni žádnými bariérami. U všech vybraných bariér naprostá většina odpovídala „spíše ne“ nebo „určitě ne“.

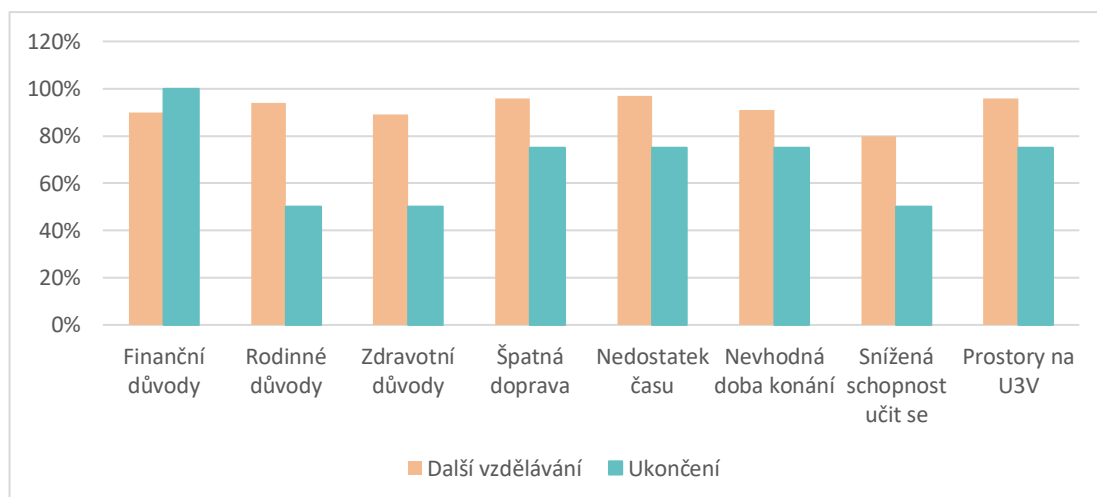
Nejméně je pro seniory ve vzdělávání omezující jejich čas, který nelimituje 155 účastníků (96 %). Naopak snížená schopnost učit se je nejčastější volenou

bariérou limitující vzdělávání na U3V. „Určitě ano“ nebo „spíše ano“ u této bariéry odpovědělo 21 účastníků (13 %). Finanční prostředky označilo jako bariéru či limit 11 (7 %) respondentů, rodinné důvody 9 (6%) respondentů, zdravotní důvody 5 (3 %) respondentů, nedostatek času 6 (4 %) respondentů, nevhodnou dobu konání 10 (6 %) respondentů a prostory na U3V 2 (1 %) respondenti.

Dotazovaní senioři se většinou nevyjadřovali k otázce, zda je limituje něco dalšího ve vzdělávání. Spíše se odkazovali na již danou možnost „snížená schopnost učit se“. Senioři v mnoha odpovědích pochvalovali lektora, který volí pomalejší tempo, jež seniorům vyhovuje kvůli dostatku času pochopit danou látku.

Dva senioři uvedli, že je na univerzitě pro ně nedostatek zajímavých témat a 4 (2 %) senioři uvedli, že v dalším vzdělávání budou pokračovat na základě nabídky a zajímavosti témat. Naopak 157 (98 %) dotazovaných odpovědělo, že ve vzdělávání na U3V bude pokračovat.

Graf č. 11: **Motivace seniorů pokračovat ve vzdělávání na U3V je v závislosti na limitech a bariérách**

Zdroj: Vlastní

Z celkového počtu 161 účastníků vzdělávání na U3V odpovědělo 157 (98 %) respondentů, že hodlají ve vzdělávání pokračovat. Mezi nejčastějšími důvody pokračování ve vzdělávání byly odpovědi týkající se vztahů a sociálních kontaktů, prohlubování učiva, touhy poznávat a učit se nové věci, trénování paměti, druhu zábavy, potřeby rozvíjet se či motivace ze strany lektora. Pouze 4 (2 %) senioři odpověděli, že ve vzdělávání pokračovat nebudou. Jeden senior zároveň uvedl, že rodinné důvody jsou ty, které ho ve vzdělávání limitují. Jeden senior uvedl, že se již vzdělává tři roky a k jeho potřebě jsou získané znalosti dostačující. Další senior uvedl podobný důvod, avšak jeho studium na U3V trvá již šestý rok. Poslední senior, který letos ukončuje své vzdělávání na U3V uvedl, že je pro něho daný kurz nezáživný, ale stále bude sledovat nabídku kurzů a kdyby ho opět něco zaujalo, svou další účast nevyklučuje. Dle výsledků je patrné, že senioři, kteří se účastní vzdělávání na U3V, nepokládají téměř žádné bariéry za limitující. Což může být motivující a inspirující pro ostatní, jelikož U3V v Opavě navštěvují i lidé se zdravotními handicapy, senioři z okolních vesnic či senioři, kteří přiznali, že pociťují nižší schopnost učit se či soustředit se. Na základě výsledků je však zřejmé, že motivace ke vzdělávání seniorů je závislá na tom, zda se senioři potýkají s bariérami či limity, jelikož naprostá většina se shoduje v tom, že je dle daných proměnných nic nelimituje a rádi by nadále pokračovali ve vzdělávání. I přes možný předpoklad, že účastníci kurzů U3V jsou vzhledem k věku nějakými bariérami limitováni, oni to tak na základě výzkumného šetření nevnímají. Tudíž můžeme říct, že předpoklad je pravdivý, pokud chápeme výsledky výzkumného šetření jako odpověď toho, že se na U3V vzdělávají lidé, kteří si žádné limitující bariéry ve vzdělávání nepřipouštějí a tudíž jsou ke vzdělávání více motivováni než senioři, kteří se vzdělávání na U3V neúčastní.

Hypotéza č. 6 potvrdila.

V3: Jaký je vztah mezi motivací seniorů ke vzdělávání a bariérami či limity ve vzdělávání?

Na základě dotazníkového šetření a interpretace dat ke stanoveným hypotézám je zřejmé, že senioři, kteří navštěvují U3V, se nepotýkají kromě snížené schopnosti učit se s žádnými bariérami, které by limitovaly jejich účast ve vzdělávání.

Dáno to může být tím, že senioři, kteří navštěvují U3V, jsou ke studiu již motivováni a jejich důvody ke vzdělávání se dle výzkumného šetření významně neliší, a to i přesto, že skupina účastníků vzdělávacích kurzů je různorodá, co se týče věkového rozložení, dosaženého vzdělání či rodinného stavu.

Tato hypotéza by mohla být vodítkem pro budoucí výzkumy týkajících se vzdělávání na U3V, které by do svého vzorku zkoumání mohly zahrnout také seniory, kteří se vzdělávání v rámci univerzity třetího věku zatím nezúčastnili, tudíž by mohlo být zkoumáno, co by tyto seniory ke studiu motivovalo.

4.6 Diskuse výsledků

Univerzita třetího věku při Slezské univerzitě v Opavě poskytuje seniorům, kteří mají nárok na starobní důchod nebo již dosáhli věku 50 let, vzdělávací kurzy pod záštitou univerzity. Výzkum této diplomové práce se zaměřuje na seniory, kteří pobírají starobní důchod. Důvodem bylo zjišťování odpovědi na otázku, co motivuje seniory, myšleno dle teoretického ukotvení lidí ve starobním důchodu, k tomu, aby se vzdělávali na U3V. Dle výzkumného šetření se nyní účastní vzdělávání senioři, kteří se nepotýkají s většími bariérami či limity. Na začátku této práce bylo předpokládáno, že senioři budou nejvíce limitováni zdravotními problémy, avšak výzkum ukázal, že se

dotazování senioři necítí zdravotně omezení, a to i přesto, že někteří byli na první pohled limitováni např. berlemi či naslouchátky.

Doporučila bych univerzitě i nadále pokračovat s takovým nasazením, jaké má doposud. Univerzita třetího věku má opravdu dobré jméno mezi seniory. Lektori a přednášející, kteří působí na U3V v Opavě jsou seniory velmi chválení a oblíbení, což je důležité, jelikož právě senioři jsou díky tomu, že už mnohé zažili, nejkritičtějšími studenty.

Rozhodně by však nebylo na škodu, kdyby se rozšířilo povědomí o možnosti vzdělávat se na U3V mezi širší veřejnost seniorů a informovat tak o možnostech, jak mohou mimo jiné nakládat se svým časem. Věřím, že někteří mají vůči vzdělávání na U3V předsudky nebo vůbec nemusí mít ani ponětí o pozitivěch univerzity. U3V přitom může nabídnout seniorům opravdu hodně, a tím nemyslím jen dané kurzy a přednášky, ale také nová přátelství, pozitivní myšlení, zkvalitnění života i v případě, že nemá senior jiné záliby, trénování paměti či parťáky pro volný čas. Univerzita třetího věku může pro seniory znamenat zpestření života a třeba i nalezení nového smyslu života.

Z mého pohledu existuje také možnost, že by univerzita třetího věku mohla udělat například motivační přednášky v penziencech pro seniory či v klubech důchodců, zejména těch na vesnicích, a přilákat tak ke vzdělávání další seniory, což by zcela jistě přispělo pozitivně jak seniorům, tak univerzitě. I přesto, že dotazování senioři uvedli, že se nepotýkají s žádnými bariérami a motivů, proč se vzdělávání účastní je opravdu hodně, visí ve vzduchu stále otázka, co brání seniorům, kteří nemají edukační nebo jiné zájmy a jen sedí doma, aby se nějaké přednášky na U3V nebo kurzu zúčastnili. Nebylo by lepší namotivovat právě tyto lidi k tomu, aby se přišli podívat na U3V a dodat jim odvalu se nebát? Mým názorem je, že kdyby se univerzitní vzdělávání stalo

koníčkem seniora, zapomněl by, alespoň na malou chvíli, na každodenní zdravotní či jiné problémy. A zcela jistě by našel také nová témata k hovoru, a to nejen se svými vrstevníky, ale také vnoučaty.

V rámci oboru Astrofyzika by možná seniory mohla zaujmout hvězdárna Slezské univerzity nebo by se mohly pořádat prostřednictvím Matematického ústavu kurzy, kde se budou senioři scházet na oblíbenou aktivitu spojenou s trénováním mozku – sudoku. V rámci fakulty Veřejných politik by se mohly pořádat přednášky i v domovech důchodců či klubech pro seniory o nynější politické situaci, a to zejména před volbami. Jelikož věřím, že senioři získávají informace o tomto tématu pouze prostřednictvím televizních zpráv, kde však nemusí být informace zcela komplexní. Domnívám se tudíž, že senioři často nemusí mít ani představu, koho ve volbách zvolit, a proč a rozhodnutí nakonec závisí na sympatiích politika z televizní obrazovky. Pod záštitou Ústavu pedagogických a psychologických věd by se mohly pořádat přednášky z psychologie, rodinných vztahů, krizí či traumat. Toto vzdělávání by možná mohlo sloužit lidem jako terapie k uzavření těžké životní situace. Dále v rámci katedry tělovýchovy a sportovních aktivit by se mohly pro seniory otevřít kurzy tělovýchovy, kdy by se senioři účastnili chůze a cvičení s trekingovými holemi, mohli by se stát součástí fit center nebo se účastnit výletů do opavských sadů na koloběžkách. Nápadu je určitě spousta a věřím, že když to funguje jinde, mohli by se více rozpohybovat i senioři žijící na Opavsku. Pod záštitou Ústavu lázeňství, gastronomie a turismu by se mohly pro seniory pořádat kurzy vaření, mohly by se sepsat příručky zajímavých receptů, příručky zajímavých výletních míst, na které by se i senioři v rámci výletů mohli jezdit podívat a propojit tak celý koncept vzdělávání s návštěvou lázní.

Mimo to by univerzita mohla také úzce spolupracovat s akademií pro seniory, kteří mají společný cíl – nabídnout seniorům být součástí veřejného dění a neschovávat se doma s pocitem, že to nejlepší už prožili.

Domnívám se, že senioři, kteří se obávají vzdělávání na U3V, nebo se neúčastní jiných edukačních aktivit, žijí v představě, že jim život nemá již co nabídnout. Avšak vzhledem k výsledkům z dotazníkového šetření a zrealizovaných rozhovorů jsem si jistá, že je potřeba seniory s předsudky a obavami jen správně namotivovat a dodat jim odvalu, že i oni mohou být nadále společensky aktivními lidmi.

Výsledkem předložené práce je zjištění, že stáří nemusí být hrozba. Naopak je to příležitost pro efektivní využití volného času na důchodě. Všechno pouze záleží na kvalitě života, jelikož od životního stylu, který člověk od mládí vede, se z části odvíjí také zdravotní stav. Důležitá jsou mimo jiné také mezigenerační setkání například v domovech dětí a mládeže, jelikož seniorům může mladá krev přinést pozitivní nadhled nad stářím a mladí lidé by se případně zbavili svých předsudků o stáří a třeba by začali lépe využívat svůj volný čas a začali budovat takový životní styl, který by je mohl provázet ještě v období seniorském.

Závěr

Diplomová práce byla věnována cílové skupině seniorů a s tím také souvisejícím edukačním příležitostem pro seniory. Ve všech odborných publikacích, které byly v rámci výzkumu přečteny, bylo zdůrazněno to, že se zvyšuje věk seniorů a také počet obyvatel v seniorském věku. Z toho důvodu se stále častěji řeší otázka, jak mohou senioři smysluplně vyplnit svůj volný čas. V této diplomové práci je seniorem na základě získaných poznatků myšlen každý, kdo již pobírá starobní důchod. Cílem práce bylo na základě výzkumného šetření popsat motivy seniorů ke vzdělávání na univerzitě třetího věku při Slezské univerzitě v Opavě a popsat vztah mezi motivací seniorů vzdělávat se a jejich bariérami či limity ve vzdělávání. Definovány byly tři výzkumné otázky: Jaké motivy ovlivňují vzdělávání seniorů na U3V při Slezské univerzitě v Opavě? Jaký je vztah mezi osobnostními charakteristikami a motivy seniorů ke vzdělávání na U3V? Jaký je vztah mezi motivací seniorů ke vzdělávání na U3V a bariérami či limity ve vzdělávání?

První část byla věnována teoretickým souvislostem týkajících se vzdělávání a stáří, pojmu gerontagogika, vymezení pojmů celoživotního učení, vzdělávání a edukace seniorů. Dále byla práce zaměřena na životní styl a volný čas seniorů, edukační příležitosti a s tím spojené motivy, bariéry a cíle vzdělávání seniorů.

Druhá polovina práce byla věnována empirické části. Vzhledem k poměrně vysokému zkoumanému vzorku bylo jako vhodná metoda práce zvoleno dotazníkové šetření. V rámci předvýzkumu byly navíc realizovány tři rozhovory. Poznatky získané touto formou sloužily jako základní deska pro sestavování dotazníku. Vyzkoumáno bylo, že motivů, které seniory vzdělávajících se na U3V ovlivňují, je opravdu mnoho. Z cela jistě se senioři dle výzkumu nenechávají omezovat zdravotními bariérami ani limity.

Výzkum také ukázal, že nezáleží na osobnostních charakteristikách – pohlaví, místu bydliště, dosaženém vzdělání či rodinném stavu. Senioři, kteří se vzdělávání na U3V účastní, mají potřebu osobního rozvoje, touhu získávat nové poznatky, potřebu sociálního kontaktu. Na základě rozhovorů bylo zjištěno, že je pro seniory velmi důležité, že se na kurz U3V mohou hezky obléknout a vyrazit do společnosti, kde jsou vítáni a respektováni. Proč si však senioři navštěvující U3V nepřipadají limitováni, a to ani s jejich zdravotními problémy či bariérami souvisejícími s věkem, je dle mého názoru založeno na jejich dosavadním životním stylu, který od mládí vedli. Je zřejmé, že edukačních aktivit se účastní senioři, kteří mají rádi společnost, není jim jedno dění, které se kolem nich odehrává a mají touhu se seberealizovat.

Věřím, že práce může být přínosná pro seniory, kteří zatím nenašli odvahu nebo mají vůči vzdělávání na U3V předsudky, ale i pro mladší generace, kterých se stárnutí populace také týká. Univerzity třetího věku společně s dalšími edukačními aktivitami jsou do budoucna obrovskou příležitostí pro mnohé seniory, kteří se v rámci svého životního stylu chtějí adaptovat na měnící se společnost a žít plnohodnotný společenský život.

Literatura a zdroje

Adamec, P., Dan, J., Hašková, B. (2010). Přínos univerzit třetího věku ke kvalitě života seniorů. In E. Řehulka (Eds.) *Výchova ke zdraví: souvislosti a inspirace* (s. 359-364). Brno: Masarykova univerzita. Citováno dne: 24. ledna 2020. Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/z21/knihy/2010/26/26/texty/contexts_cze.pdf

Benešová, D. (2014). *Gerontagogika*. Praha: Univerzita J. A. Komenského

Bisgen, B. A., Kraitchman, M. C. (2003). *Senior Centers. Opportunities for Successful Aging*. New York: Springer.

Bočková, V. (2002). *Celoživotní vzdělávání – výzva nebo povinnost?* Olomouc: Univerzita Palackého.

Boulton-Lewis, G., Tam, M. (2012). *Active Ageing, Active Learning*. New York: Springer.

Český statistický úřad. (2019). *Charakteristika okresu Opava*. Citováno dne: 28. ledna 2020. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xt/charakteristika_okresu_opava

Čevela, R., Kalvach, Z., Čeledová, L. (2012). *Sociální gerontologie*. Praha: Grada.

Čornaničová, R., Petřková, A. (2004). *Gerontagogika – úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. Olomouc: Univerzita Palackého.

Duffková, J., Urban, L., Dubský, J. (2008). *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

E-senior. (2019). *Virtuální Univerzita třetího věku*. Citováno dne 28. listopadu 2019. Dostupné z: <https://e-senior.czu.cz/>

Formosa, M. (2019). *The University of the Third Age and Active Ageing*. University of Malta: Springer.

Gavora, P. (2000). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido.

Chang, D. (2011). *Motivation to Learn Among Older Adults in Taiwan*. In Educational Gerontology. Taylor and Francis Group. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/233025892_Motivation_to_Learn_Among_Older_Adults_in_Taiwan

Charita Opava. (2018). *Klub sv. Anežky*. Citováno dne 23. ledna 2020. Dostupné z: <https://www.charitaopava.cz/informace/klub-sv-anezky/177>

Charita Opava. (2018). *Založení a vznik organizace*. Citováno dne 20. ledna 2020. Dostupné z: <https://www.charitaopava.cz/informace/o-nas/143>

Janiš, K., Skopalová, J. (2016). *Volný čas seniorů*. Praha: Grada.

Juřeníková, P. (2010). *Zásady edukace v ošetrovatelské praxi*. Praha: Grada.

Keményová, Z. (2019). *Zájem o univerzity třetího věku roste, studuje už 50 tisíc seniorů*. Získáno 28. prosince z Universitas. Dostupné z: <https://www.universitas.cz/tema/2702-zajem-o-univerzity-tretiho-veku-roste-studuje-uz-50-tisic-senioru>

Kozáková, Z., Müller, O. (2006). *Aktivizační přístupy k osobám seniorského věku*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Křivohlavý, J. (2011). *Stárnutí z pohledu pozitivní psychologie: možnosti, které čekají*. Praha: Grada.

Kupcewicz, E., Kuśmierczyk, M., Wilk, B., Zajączkowska A., Zakrzewska, A. (2016). *The quality of life profile among students of the University of the Third Age*. Baltic Journal of Health. Citováno dne 2. ledna 2020. Dostupné z: <https://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=f6b3d973-30ec-47f7-abc8-74f05610b90c%40sessionmgr102>

Kurzy cz. (2018). *Opava, Stav obyvatel – statistika*. Citováno dne: 28. ledna 2020. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/obec/opava/stats-PU-MOSZV-DEMSTAV-stranka/>

Malíková, E. (2011). *Péče o seniory v pobytových sociálních zázemích*. Praha: Grada.

MPSV ČR. (2019). *Strategie přípravy na stárnutí společnosti 2019-2025*. Citováno dne 8. prosince 2019. Dostupné z: http://amsp.cz/wp-content/uploads/2019/08/Strategie-p%C5%99%C3%ADpravy-na-st%C3%A1rnutí%C3%AD-spole%C4%8Dnosti-2019-2025-ma_ALSBADJYUA2.pdf

- MPSV ČR. (2019). *Opavská senior akademie otevírá další ročník*. Citováno dne: 28. listopadu 2019. Dostupné z: <http://www.seniorivkrajich.cz/opavska-senior-akademie-otevira-dalsi-rocnik/>
- MŠMT ČR. (2007). *Strategie celoživotního učení ČR*. Citováno dne 2. ledna 2020. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr>
- Mühlpachr, P. (2009). *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova univerzita.
- MVČR. (2019). *Informační počty obyvatel v obcích*. Citováno dne 28. ledna 2020. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/informativni-pocty-obyvatel-v-obcich.aspx>
- Nakonečný, M. (1996). *Motivace lidského chování*. Praha: Academia.
- Opava. (2020). *Zájemci o Senior taxi se mohou registrovat*. Citováno dne: 23. ledna 2020. Dostupné z: <https://www.opava-city.cz/cz/nabidka-temat/media/co-se-deje/zajemci-senior-taxi-se-mohou-registrovat.html>
- Palán, Z. (2002). *Lidské zdroje: Výkladový slovník*. Praha: Academia.
- Průcha, J., Veteška, J. (2014). *Andragogický slovník*. 2. vydání. Praha: Grada.
- Průcha, J., Waleterová, E., Mareš, J. (2009). *Pedagogický slovník*. 6.vydání. Praha: Portál.
- Příbyl, H., (2015). *Lidské potřeby ve stáří*. Praha: Maxdorf.
- Punch, K. F. (2008). *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál.
- Rabušicová, M., Rabušic, L. (2008). *Učíme se po celý život: o vzdělávání dospělých v české republice*. Brno: Masarykova univerzita.
- Reichel, J. (2009). *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada.
- Říčan, P. (1990). *Cesta životem..* Praha: Pyramida.
- Senior Point. (2019). *Osvětová činnost – Opava*. Citováno dne 27. ledna 2020. Dostupné z: <https://www.seniorpointy.cz/>
- Skalka, J. a kol. (1989). *Základy pedagogiky dospělých*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Statutární město Opava. (2013). *Senioři*. Citováno dne 28. ledna 2020.
Dostupné z: <http://op4u.cz/old/old.opava-city.cz/scripts/detaila094.html?id=37154>

Špatenková, N., & Smékalová, L. (2015). *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada Publishing

Švaříček, R., Šedová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.

Vágnerová, M. (1999). *Vývojová psychologie*. Praha: Portál.

Slezská univerzita v Opavě. (2016). *Univerzita třetího věku*. Citováno dne 4. ledna 2020. Dostupné z: <https://czv.slu.cz/oblast/4?do=changeKategorie>

Veteška, J. (2016). *Přehled Andragogiky. Úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých*. Praha: Portál.

Yi-Yin, L. (2011). *Older Adults' Motivation to Learn in Higher Education*. In Adult Education Research Conference. University of Georgia. Citováno dne: 27. ledna 2020. Dostupné z: <https://newprairiepress.org/cgi/viewcontent.cgi?article=3184&context=aerc>

Žumárová, M. (2012). *Subjektivní pohoda a kvalita života seniorů*. Prešov: Akcent Print.

Seznam zkratek

A3V – Akademie třetího věku

ACE – Americká rada pro vzdělávání

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MVCR – Ministerstvo vnitra České republiky

U3V – Univerzita třetího věku

Seznam grafů a tabulek

Seznam použitých grafů

Graf č. 1: **Motivy seniorů ke vzdělání na U3V**

Graf č. 2: **Motivy seniorů ke vzdělání na U3V dle pohlaví**

Graf č. 3: **Nejvyšší dosažené vzdělání**

Graf č. 4: **Potřeba osobního rozvoje v závislosti na dosaženém vzdělání**

Graf č. 5: **Rodinný stav**

Graf č. 6: **Motiv udržování vlastních sil a soběstačnosti v závislosti na rodinném stavu**

Graf č. 7: **Místo bydliště**

Graf č. 8: **Efektivní využití volného času v závislosti k místu bydliště**

Graf č. 9: **Bariéry a limity ve vzdělávání na U3V**

Graf č. 10: **Nejzásadnější důvod k ukončení studia**

Graf č. 11: **Motivace seniorů pokračovat ve vzdělávání na U3V je v závislosti na limitech a bariérách**

Seznam použitých tabulek

Tabulka č. 1: **Návratnost dotazníků (v ks a v %)**

Tabulka č. 2: **Pohlaví účastníků**

Tabulka č. 3: **Motivy seniorů ke vzdělávání**

Tabulka č. 4: **Nejvyšší dosažené vzdělání**

Tabulka č. 5: **Rodinný stav**

Tabulka č. 6: **Místo bydliště**

Seznam příloh

Příloha číslo 1

Vzor žádosti

Příloha číslo 2

Souhlas statutárního orgánu

Příloha číslo 3

Seznam kurzů U3V v akademickém roce 2019/ 2020

Příloha 4

Shrnutí rozhovorů v rámci předvýzkumu

Příloha 5

Dotazník v rámci předvýzkumu

Příloha 6

Dotazník pro studenty U3V Slezské univerzity

Přílohy

Příloha č. 1: Vzor žádosti

Vážená paní

Mgr. Šárka Kollerová

Slezská univerzita v Opavě

Centrum celoživotního vzdělávání

Olbrichova 625/ 25

746 01 Opava

V Opavě 28. ledna 2019

Vážená paní Kollerová,

jsem studentkou Univerzity Palackého v Olomouci, FF, obor Andragogika.

Obracím se na Vás s prosbou, zda by bylo možné na univerzitě třetího věku Slezské univerzity, zpracovávat diplomovou práci s názvem *Motivy a bariéry seniorů ve vzdělávání na univerzitě třetího věku*.

Ráda bych oslovila seniory, kteří se účastní vzdělávání na U3V a předala bych jim dotazníky.

Cílem diplomové práce je popsat motivy, které ovlivňují vzdělávání seniorů na U3V a popsat vztah mezi motivací seniorů vzdělávat se s limity či bariérami.

Děkuji moc za odpověď a vstřícnost.

S pozdravem,

Vavrečková Martina

Příloha č. 2: Souhlas statutárního orgán

Váš dopis zn.:
Ze dne:
Naše čj.:
Naše zn.:
Vyřizuje/linka: Mgr. Šárka Kollerová
E-mail:
Počet listů/příloh: 1

Vážená paní
Bc. Martina Vavrečková
Opavská 429
747 31 Velké Hoštice

Datum: 25. 3. 2020

Souhlas s provedením výzkumného šetření na Univerzitě třetího věku Slezské univerzity v Opavě

Udělují tímto souhlas paní Bc. Martině Vavrečkové, narozené 11. 7. 1993, k realizaci výzkumného šetření na Univerzitě třetího věku Slezské univerzity v Opavě v akademickém roce 2019/2020 a k použití výsledků daného šetření pro potřeby diplomové práce s názvem *Motivy a bariéry seniorů ve vzdělávání na univerzitě třetího věku*.

Ing. Ivana Koštuříková, Ph.D. Digitálně podepsal Ing. Ivana Koštuříková, Ph.D.
Datum: 2020.03.25 11:32:10 +01'00'
Ing. Ivana Koštuříková, Ph.D.
prorektorka pro studijní a sociální záležitosti

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
Na Rybníčku 626/1 | 746 01 Opava | t: +420 553 684 111 | WWW.SLU.CZ
ID datové schránky: qw6j9hq | elektronická podatelna: e-podatelna@slu.cz

Příloha č. 3: Seznam kurzů U3V v akademickém roce 2019/ 2020

Angličtina pro mírně pokročilé

Konverzace ve francouzském jazyce

Italský jazyk pro mírně pokročilé

Konverzace v německém jazyce

Německý jazyk pro mírně pokročilé

Úvod do fotografie, krajina, zatiší, portrét

Reportážní fotorarie, autoportrét, fotografie architektury

Fotografie a digitální fotokomora

Jak na "chytrý" telefon nebo tablet

Počítačová gramotnost pro mírně pokročilé

Počítačová gramotnost pro začátečníky

Dvouleté programy:

Slavní tvůrci a jejich díla v proměnách evropských dějin

Současné trendy v péči o zdraví

Příloha 4: Shrnutí rozhovorů v rámci předvýzkumu

Prvním respondentem byla Dagmar, která navštěvovala kurz výtvarné výchovy a francouzštiny. Studium na U3V ukončila z důvodu zrušení kurzu výtvarné výchovy a z důvodu náročnosti učení francouzského jazyka. Ve svém volném čase se však i nadále věnuje mnoha aktivitám, které jsou zaměřené na seberozvoj a udržování se v dobré kondici.

Druhým respondentem byla Milena, která se účastnila celých šest let kurzu počítačové gramotnosti a anglického jazyka. Studium na U3V ukončila z důvodu náročnosti učení se anglického jazyka, kdy již nebyla spokojená s daným faktem, že nestihá lektorovi při probírání daného učiva. V počítačové gramotnosti se naopak naučila již tolik, že ji studium nabídlo absolutní dostatek toho, co potřebovala pro svou osobní potřebu znát. Ve svém volném čase je však i nyní, ve svých 75 letech, nadále velmi aktivní. Její recept na udržování se ve stále v dobré kondici je neseďet pouze doma u televize a nemít čas na přemýšlení o svých nemocech a bolestech. Mezi její aktivity stále patří pravidelné cvičení, jízda na kole po městě, jednou za čas hra volejbalu či lyžování. Paměť trénuje díky celoživotní zálibě v matematice a s libostí doučuje matematiku i studenty vysokých škol.

Třetím respondentem byl Josef, který navštěvoval za své působení na důchodě již nespočet kurzů. Mezi oblíbené patřila například počítačová gramotnost, ze které si nejvíce odnesl zálibu ve fotografování. Dále kurz jak na chytrý, přednášky týkajících se etiky, dějin, filozofie. Studium ukončil kvůli zdravotním komplikacím své paní, avšak snaží se i nadále být aktivní co to jen jde. Jelikož bydlí v penzionu pro seniory, vidí ve svém okolí často své vrstevníky, kteří se upnuli k tomu, že jim život nemůže už dál nic nabídnout a zapomněli na to, že pokud jim zdraví jen trochu slouží, musí ho podpořit i svou vlastní vůlí a iniciativou. Ve svých odpovědích na motivy seniorů

ke vzdělávání se často zamýšlel nad tím, proč se společnost více nezajímá také o seniory, kteří sami neumí jít ve svém věku vzdělávání naproti. Společně jsem se zamýšleli nad tím, jak by i univerzity mohly motivovat a stimulovat více seniorů k tomu, aby cvičili svou paměť, zajímali se o to, co se děje ve světě a udržovali kontakt s jinými lidmi.

Kategorie a kódy

Kategorie „motivy“ popisuje subjektivní důvody seniorů, které je vedly ke vzdělávání na U3V. Respondentka Dagmar uvedla, že jejím motivem ke vzdělávání byla zejména potřeba osobního rozvoje a dcera žijící ve Francii: *„ve výtvarné výchově se jednalo zejména o seberozvoj, co se týče francouzského jazyka, důvodem byla častá návštěva vnoučat a dcer ve Francii“*. Respondentka Milena uvedla, že ji motivovala k účasti kurzů na U3V touha poznávat nové lidi a mít příležitost si vyjít do společnosti: *„jeden z důvodů bylo, že jsem si oblékla sukni a mohla jsem jít do společnosti, byla to na půl pro mě společenská záležitost, navíc jsem mohla poznat další lidi a jejich mentalitu, jak o vzdělávání oni přemýšlí a co jim to dává. Další důvod bylo to, abych byla v obraze a uměla například s počítačem zacházet, abych stačila vnoučatům, a tak nějak to bylo z toho důvodu, abych šla s dobou“*. Respondent Josef uvedl, že jeho motivovala potřeba seberozvoje, ale také to, že vzdělávání a získávání nových informací je pro něho koníček: *„já jsem se zajímal o ty témata kurzů, které jsem navštívil, hodně to byly přednášky týkajících se dějin, etiky, filozofie, to mě zajímá“*.

Kategorie „bariéry a limity“ popisuje různé překážky, které seniorům brání ve vzdělávání na U3V. Respondentka Dagmar, že ji kromě náročnosti učení se cizího jazyka v jejím věku a s jejím vytížením začal limitovat čas kurzu, který se kryl s její další aktivitou: *„nevhodná doba no, zas musím upřímně říct, že mě to zmáhalo i co se týče toho kurzu francouzštiny i z hlediska učení, to není legrace a můžu přiznat i že jsem toho učení jako takového už měla za tu dobu dost“*. Respondent

Josef uvedl, že jeho do doby, než onemocněla jeho paní, nelimitovalo nic. I když připustil, že sleduje nabídky kurzů na U3V a chybí mu tam témata jako je politologie, která by zajisté mohla obohatit mnohé seniory o dnešním politické situaci, o které se senioři jinak dozvídají pouze z televizních či listovních novin nebo například astrofyzika vzhledem k tomu, že je na Slezské univerzitě vybudována hvězdárna: *„já se rád účastním přednášek, které jsou zajímavé, to například taková etika, která se kdysi na Slezské univerzitě přednášela, to je skvělé, jak přednášející umí zaujmout tolik lidí. Dnes mi však přijde, že tam taková témata chybí. Třeba astrofyzika, vždyť tam je hvězdárna, proč univerzita tímto seniory jako jsem já nezaujme? Nebo politologie se tam vyučuje a u nás penzionu pro seniory skoro nikdo nemá představu, koho má volit a proč, to mi přijde, to je škoda“*.

Kategorie „osobnostní charakteristiky“ popisují respondenty a jejich subjektivní já. I přesto, že respondenti byli vybráni náhodně, jednalo se shodou okolností o tři učitele s vysokoškolským vzděláním. Avšak všichni se shodli na tom, že kurzy navštěvovali s lidmi s různým vzděláním a z různých zaměstnání. Respondentka Dagmar uvedla, že *„roli vzdělání nehrálo určitě známou a popravdě o vzdělání mých kolegů ani nic moc nevím“*. Respondent Josef uvedl, že většina z jeho okolí byli vysokoškoláci nebo lidé, kteří sice vysokou školu nevystudovali, avšak měli neustále zájem o to se rozvíjet: *„víte, já jsem měl kolem sebe spoustu zajímavých lidí. To byli doktoři a docenti, ale také třeba jsem poznal kriminalistku. To je na tom to hezké, že můžete poznat spoustu zajímavých lidí. A já už toho hodně za svůj život znám, ale takové setkávání mě vždycky obohatí“*. Mimo to jiné všichni respondenti jsou i v současné době velmi aktivní. Například respondentka Dagmar dojíždí pravidelně do Francie za svými vnoučaty, navíc má další vnoučata i v blízkosti, pravidelně jezdí s partou známých na sobotní výlety a zpívá ve sboru: *„já jezdím někdy v sobotu na takové výlety, jsou pořádané známými, oni si ale neříkají klub důchodců nebo tak, říkají, že prostě zestárli, ale jinak takhle jezdili vždycky, nejdřív jsem jezdila sama, pak později*

se přidal i manžel... zpívám ve sboru, se podívejte na záznam z našeho lednového koncertu, myslím si, že se povedl, už jsem sice nechtěla mezi ty mladé, ale dirigentka mě přemluvila jsem za to ráda a nejsem tam nejstarší a ty hlasy..." Respondentka Milena se věnuje hlavně pohybovým aktivitám a matematice, kterou celý život společně s tělocvikem učila: „mám kombinaci matematika a tělesná výchova, tělocvik to je moje hobby, takže já dennodenně chodím cvičit se svého vlastního zájmu, pro sebe, a mám strach přestat, že by se moje tělo zhroutilo, protože jsem zvyklá celý život sportovat, no a s matematikou, přiznám se, že takové příležitostné doučování, které mám, a to mě nejvíce baví, například přípravu na vysokou školu... mám takových aktivit dost, aspoň nemám čas přemýšlet, že by mě mohlo něco bolet a že by mi mohlo něco být, že bych mohla být nemocná". Respondent Josef uvedl, že se každý den prochází se svou ženou a díky výměnnému pobytu si dopisuje se známou, kterou potkal v Mikulově a dodneška komunikují spolu přes skype a navzájem si pomáhají: „my si třeba napíšeme přes ten, přes whatsapp, to mě naučili na té univerzitě, nebo když vidím, že je zelená na skypu, tak si zavoláme, oni mají čas takoví lidé v tomhle věku už, tak mi ten telefon vezmou a my si popovídáme nebo když zavolá, že potřebují pomoc se stříháním stromů, no tak tam jedu a pomůžu, nebo já tady se svou paní, vždycky si pomůžeme, to jsou ta přátelství, to jen tak nenajdete".

Příloha č. 4: Dotazník v rámci předvýzkumu

Vážená paní, vážený pane,
v rámci své diplomové práce týkající se **Edukace seniorů** bych Vás ráda požádala
o vyplnění tohoto dotazníku, který je zaměřený na důvody, motivaci
a bariéry Vašeho studia na U3V.

Dotazník je zcela anonymní a poslouží pouze pro mé studijní účely.
Prosím, **pokud nebude uvedeno jinak**, vždy označte křížkem pouze **jednu odpověď**.

S díky Martina Vavrečková

1. Z jakého důvodu se účastníte vzdělávání na U3V?

(Odpovídejte prosím na škále určitě ano až určitě ne podle toho, jak moc s daným výrokiem souhlasíte či nesouhlasíte).

➤ **Pracovní důvody**

Určitě ano   spíše ano   nevím   spíše ne   určitě ne

➤ **Potřeba osobního rozvoje**

➤ Určitě ano   spíše ano   nevím   spíše ne   určitě ne

➤ **Potřeba získávání a udržování sociálních kontaktů**

➤ Určitě ano   spíše ano   nevím   spíše ne   určitě ne

➤ **Potřeba získávání přehledu o aktuálním dění v rychle se měnícím světě**

Určitě ano   spíše ano   nevím   spíše ne   určitě ne

➤ **Udržování vlastních sil a soběstačnosti**

Určitě ano   spíše ano   nevím   spíše ne   určitě ne

➤ **Efektivní využití volného času**

Určitě ano   spíše ano   nevím   spíše ne   určitě ne

1. Přimělo Vás něco dalšího k tomu, abyste se přihlásil/a ke studiu na U3V?

Uved'te prosím co:

.....
.....
.....

2. Jsou pro Vás následující výroky limitujícími bariérami ve vzdělávání se na U3V?

(Odpovídejte prosím na škále určitě ano až určitě ne podle toho, jak moc s daným výrokiem souhlasíte či nesouhlasíte).

➤ **Finanční prostředky**

Určitě ano   spíše ano   nevím   spíše ne   určitě ne

➤ **Rodinné důvody**

Určitě ano   spíše ano   nevím   spíše ne   určitě ne

➤ **Zdravotní důvody**

Určitě ano   spíše ano   nevím   spíše ne   určitě ne

➤ **Špatná doprava**

Určitě ano   spíše ano   nevím   spíše ne   určitě ne

➤ **Nedostatek času**

Určitě ano   spíše ano   nevím   spíše ne   určitě ne

➤ **Nevhodná doba konání**

Určitě ano   spíše ano   nevím   spíše ne   určitě ne

➤ **Snížená schopnost učit se**

Určitě ano   spíše ano   nevím   spíše ne   určitě ne

➤ **Prostory na U3V**

Určitě ano   spíše ano   nevím   spíše ne   určitě ne

3. Limituje Vás ve vzdělávání na U3V něco dalšího?

Uveďte prosím co:

.....
.....

4. Z jakého, pro Vás nejzásadnějšího, důvodu byste studium ukončil/a?

- Zdravotní důvody
- Finanční důvody
- Nezáživné studium

5. Uvažujete pokračovat nadále v dalších kurzech na U3V?

Případně uveďte důvod.

- Ano. Z důvodu:

.....

- Ne. Z důvodu:

.....

6. Účastníte se jiných edukačních aktivit pro seniory (např. kluby pro seniory, exkurze, přednášky...)?

- Ano.
- Ne

Pokud jste uvedl/a v otázce č. 21 ano, uveďte kterých:

.....
.....

7. Vaše bydliště:

- Město Opava
- Jiné město či vesnice

8. Pohlaví:

- Muž
- Žena

9. Pobíráte starobní důchod?

- Ano
- Ne

10. Rodinný stav:

- Ženatý/ vdaná
- Rozvedený/á
- Vdova/vdovec
- Svobodná/svobodný

11. Nejvyšší dosažené vzdělání:

- Vysokoškolské
- Vyšší odborné
- Středoškolské s maturitou
- Vyučený/á
- Základní

12. Měl/a jste problém s porozuměním u některé z otázek?

- Ano
- Ne

13. V případě, že ano, napište prosím čísla otázek, kterých se to týká.

.....

Děkuji Vám za Váš čas a vyplnění dotazníku

Příloha č. 5: Dotazník pro studenty U3V Slezské univerzity

Vážená paní, vážený pane,
v rámci své diplomové práce týkající se **Edukace seniorů** bych Vás ráda požádala o vyplnění tohoto dotazníku, který je zaměřený na důvody, motivaci a bariéry Vašeho studia na U3V.

Dotazník je zcela anonymní a poslouží pouze pro mé studijní účely.
Prosím, **pokud nebude uvedeno jinak**, vždy označte křížkem pouze **jednu odpověď**.

S díky Martina Vavrečková

1. Pohlaví:

- Muž
- Žena

2. Vaše bydliště:

- Město Opava
- Jiné město či vesnice

3. Rodinný stav:

- *Sdílená společná domácnost s partnerem*
  - Ženatý/ vdaná

- *Nesdílená společná domácnost s partnerem*
  - Rozvedený/á
  - Vdova/vdovec (nesdílená)
  - Svobodná/svobodný

4. Nejvyšší dosažené vzdělání:

- Vysokoškolské
- Vyšší odborné
- Středoškolské s maturitou
- Vyučený/á
- Základní

Z jakého důvodu se účastníte vzdělávání na U3V?

(Otázka se váže k otázkám č. 2–7 v tabulce. Odpovídejte prosím na škále určitě ano až určitě ne podle toho, jak moc s daným výrokiem souhlasíte či nesouhlasíte).

	Určitě ano	Spíše ano	Neví m	Spíše ne	Určitě ne
5. Touha získat nové poznatky a informace					
6. Potřeba osobního rozvoje					
7. Potřeba získávání a udržování sociálních kontaktů					
8. Potřeba získávání přehledu o aktuálním dění v rychle se rozvíjejícím světě					
9. Udržování vlastních sil a soběstačnosti					
10. Efektivní využití volného času					

11. Přimělo Vás něco dalšího k tomu, abyste se přihlásil/a ke studiu na U3V? Uveďte prosím co:

.....
.....

12. Z jakého, pro Vás nejzásadnějšího, důvodu byste studium ukončil/a?

- Zdravotní důvody
- Finanční důvody
- Nezáživné studium

Jsou pro Vás následující výroky limitujícími bariérami ve vzdělávání se na U3V?

(Otázka se váže k otázkám č. 9–16 v tabulce. Odpovídejte prosím na škále určité ano až určité ne podle toho, jak moc s daným výrokiem souhlasíte či nesouhlasíte).

	Určitě ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Určitě ne
13. Finanční prostředky					
14. Rodinné důvody					
15. Zdravotní důvody					
16. Špatná doprava					
17. Nedostatek času					
18. Nevhodná doba konání					
19. Snížená schopnost učit se					
20. Prostory na U3V					

21. Účastníte se i jiných edukačních aktivit pro seniory (např. kluby pro seniory, exkurze, přednášky...)?

Ano.

Ne

Pokud jste uvedl/a v otázce č. 23 ano, uveďte kterých:

.....
 .....

Děkuji Vám za Váš čas a vyplnění dotazníku